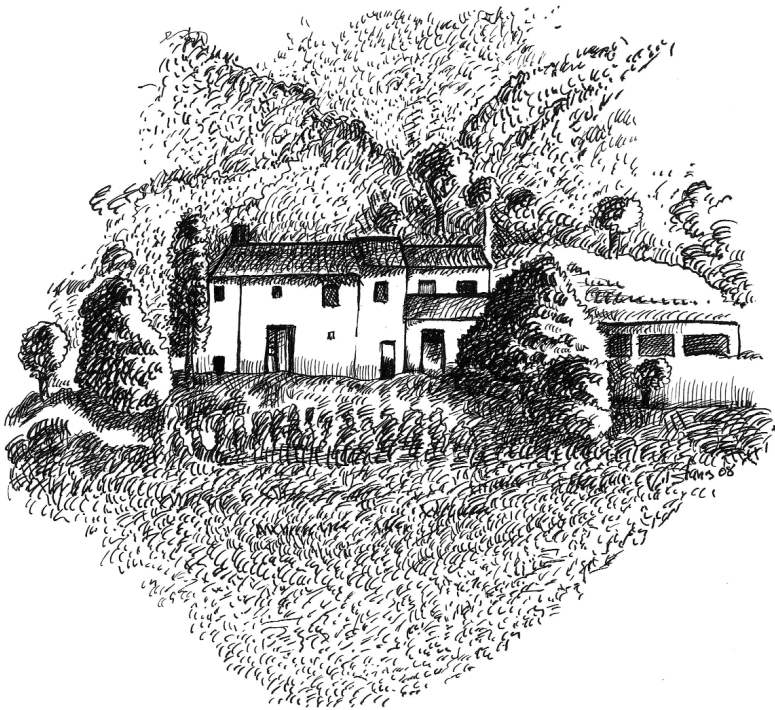

Jordi Valor i Serra

HISTÒRIES CASOLANES

NARRACIONS ALCOIANES

ALCOI
2008

HISTÒRIES CASOLANES

NARRACIONS ALCOIANES

Jordi Valor i Serra

HISTÒRIES CASOLANES

NARRACIONS ALCOIANES

EDICIÓ A CURA DE
Vicent Cabanes i Fitor
i
Eugeni Sempere Reig

ALCOI

2008

Valor i Serra, Jordi (1908-1984)

Històries casolanes : narracions alcoianes / Jordi Valor i Serra ; ed. de Vicent Cabanes i Fitor i Eugeni Sempere Reig ; il·lustracions de Vicent Blanes.— Ed. rev.— Alcoi : Ajuntament, Xarxa de Biblioteques Municipals, 2008

144 p. : il. ; 20 cm

D.L. A-237-2008

ISBN 978-84-89136-59-5

I. Cabanes i Fitor, Vicent II. Sempere Reig, Eugeni III.
Blanes, Vicent

821.134.1-31“19”

© D'aquesta edició: Ajuntament d'Alcoi. Xarxa de Biblioteques Municipals.

© Del text: Jordi Valor i Serra

© Il·lustracions: Vicent Blanes

Editors: Eugeni Sempere Reig, Vicent Cabanes i Fitor

Coordinació editorial: Josep Lluís Santonja

Maquetació: Paloma Castelló

Imprés a: Gràfiques Alcoi, S.A.

DL: A-237-2008

ISBN: 978-84-89136-59-5

INTRODUCCIÓ DELS EDITORS

El projecte de reedició de l'obra en valencià de Jordi Valor i Serra va sorgir d'una opció de treball que ja fa temps ens va encomanar el professor n'Emili Casanova. Amb tot, la nostra intenció, després de revisar els textos, no era fer una edició crítica sinó una edició popular que divulgara la seua obra, la d'un escriptor alcoià que, fins i tot en èpoques adverses, no dubtà a escriure en la llengua pròpia perquè "era l'impuls del cor i al cor no se li mana", tot fent palesa una consideració ferma cap a

la nostra llengua, lliure de prejudicis i amb una clara consciència unitària respecte a totes les seues varietats, cosa que, malauradament, a hores d'ara encara no s'ha assolit plenament. Per això la nostra edició no podia col·lidir amb la normativa vigent, havia de ser apta per a ser llegida per tothom i també perquè se'n fera ús com a llibre de lectura en escoles i instituts. Així, comptat i debatut, la nostra tasca ha estat, d'acord amb les Normes del 32 i coherent amb la intencionalitat que rau en el nostre autor, subscriure un registre estàndard per corregir el desori lingüístic que representava la vacil·lació ortogràfica, la incoherència morfològica i la castellanització morfosintàctica i lèxica inconscient, resultat no solament de les limitacions inherents a la seua condició d'autodidacta —en una època mancada de mitjans per adquirir una formació adequada en la nostra llengua— sinó també de la manipulació que la seua obra va patir per part d'alguns editors i correctors que, d'acord amb els temps, hi aportaren les seues pròpies i particulars propostes lingüístiques o d'estil. Així, amb la millor de les intencions, hem volgut dotar el seu text d'una llengua lliure d'opcions contradictòries i castellanitzades,

tot respectant al màxim la sintaxi —de vegades recar-
golada— així com l'estil del nostre autor. Finalment,
només ens resta agrair la gestió de Josep Lluís
Santonja, que ha fet possible aquesta publicació.

Vicent Cabanes i Fitor
Eugeni Sempere Reig
Alcoi - 2008

NOTÍCIA BIOGRÀFICA SOBRE L'AUTOR¹

Jordi Valor i Serra nasqué en la ciutat d'Alcoi l'any 1908. Els seus pares eren també alcoians i els seus avis eren d'origen camperol de les terres alcoianes. Féu els estudis del Magisteri a la seua ciutat, en València i en Alacant. Començà d'escriure als setze anys, en publicacions alcoianes. Col·laborà (1926-1931) a l'*Almanaque hispano-americano* i mantingué relacions amb escriptors i poetes americans. S'inicià en la nostra literatura llegint les *Poesies valencianes*, de Teodor Llorente, en plena joventesa, i uns mesos

¹ Nota dels editors. Aquesta *Notícia biogràfica sobre l'autor* és la que apareix en l'edició de l'editorial Lletres Valencianes de 1950.

després començava d'escriure en valencià en els periòdics d'Alcoi i València. «Era impuls del cor i al cor no se li mana», escrivia l'autor. Tot seguit coneixia a fons les obres més importants de la nostra literatura. L'any 1930, acabat el servei militar a Alcoi, ocupà la plaça de mestre d'escola a un poblet dels Pirineus. Aquell meravellós paisatge de muntanyes l'incitava a una nova vida de robust muntanyenc i, escriu el nostre autor, «el sentiment ruralista de la llar s'afermà en mi i aquelles muntanyes i cims em recordaven diàriament les meues serres nadiues de Mariola, Aitana i Carrascal. Si el destí m'arriba a portar a terres planes crec que m'haguera ofegat de tedi». Als Pirineus no es deixà cap poblet per visitar ni cap cim per escalar. Sobre els mateixos castells pirinencs llegia les heroiques aventures de Tallaferro i Gentil, els herois de l'epopeia verdagueriana del *Canigó*. I escrigué la seua primera novel·la alcoiana, *L'encant de Mariola*. Poc temps després retornava a la seua terra, a Benissa, on actualment exercix el magisteri i passa les vacances a Alcoi, la seua ciutat estimada, en tant que espera d'establir-s'hi definitivament. Col·labora sovint en la premsa alacantina i alcoiana, on la seua ploma té guanyat un merescut prestigi. Té dues novel·les valencianes en preparació, d'ambient alacantí. Sobre les narracions del present llibre, l'autor escriu:

«Quant a les meues narracions seleccionades dec confessar que la part novel lesca entra en una dosi mínima. Vaig procurar de cenyir-me a les realitats topogràfiques i als costums de la terra; i solament en els moments que l'Art m'hi obliga, cerquí l'ajut de la fantasia. En les dues primeres foren les contalles dels meus avantpassats, que quasi me les donaren fetes. El meu besavi Rafael Valor Jordà, nascut al mas de Gormaig (Alberri) l'any 1820, li contà al seu nét Jordi, mon pare, moltes vegades, aquella aventura dels llops quan la francesada. Més de prop em fou donada la notícia biogràfica de la meua besàvia, *la masera del Romà*, pel seu propi fill, el meu avi matern Rafael Serra Sempere, nascut al mas del Romà (la Canal) l'any 1847.

Les altres narracions ja foren d'observació directa meua. ¿Quin alcoià de fa trenta anys no va assistir alguna volta a les cèlebres pinyates de Sant Cristòfol, Sant Antoni o la Font Roja? La Pilaretes de *Pasqua florida* fou una encarnació real que encara viu en Alcoi, casada amb un bon amic de la meua adolescència. I el mateix passa amb l'Àlicia de la *Dolça recompensa*, que encara deu viure, però fora d'Alcoi. La *Marxa militar* fou un record viscut de la meua vida de

soldat. L'heroïna de la meua darrera narració fou una senyoreta alacantina que coneguí, mes- tra, que llegia la nostra literatura i cantava i ensenyava a les seues nenes bellíssimes cançons en la nostra llengua. Quant a la llengua, sempre vaig pensar que quan més entranyablement alcoià fos en les meues produccions literàries, tant més universal seré, posat que l'amor a la terra nadiua és un valor humà i universal, i l'honorable cos de traductors les té sempre a la seua disposició. Altrament, a qui més poden interessar és als meus paisans.»

EL RAMAT DE GORIET

Som al mes de gener del 1812. Alcoi està en poder dels francesos. Els generals napoleònics Marmont, Harispe i Suchet –a tandes, un darrere l’altre– disposen de les hisendes i vides dels alcoians. Jordi Valor Albors –ascendent per línia directa del qui açò escriu–, conegut pels pagesos alcoians per Jordi el Desbarrat de les Casetes Juntes, a causa d’un parell de coces que rebé en els queixos, d’un poltre furiós, està de mitger en el mas de la Bassa, fet per Suchet caserna general de les seues tropes, acampades per les hortes que hui són estació del ferrocarril de Gandia. A Jordi Valor li saquejaren els invasors el blat de la cambra, que donaren als cavalls, havent de menjar els llauradors, com tots el altres alcoians, pa de dacs a o de sègol. I que no en faltés.

Un dia se li ocorregué al general Marmont de requisar tots els caps de bestiar que hi hagués a la comarca, i com en Jordi estava a la mateixa cuina d'on sortí aquella ordre, en la vella Casa de la Bassa, i sabia que un parent seu anomenat Tomàs Valor, també pagés alhora en el mas de Gormaig, tenia un bon ramat, el millor, potser, de la contrada, prengué l'esme d'avisar-lo per un propi, la qual cosa no pogué fer abans de veure degollades tres de les més formoses ovelles del petit ramadet de casa.

Tan prompte com el tio Tomàs de Gormaig sabé de la bàrbara despulla que estaven fent els francesos, prengué un sobte que quasi l'acora. La comarca alta del seu mas, a les faldes de l'Alberri, li mantenia un formós ramat de més de tres-cents caps de bestiar, que era la més forta de les seues rendes. Estava fent llenya quan rebé la mala nova. Deixà el tronc i sense soltar la destral de la mà, com esperant veure davant ell el lladre, entrà en la cuina, li comunicà la salvatjada a Roseta, sa muller, i després s'encaminà ell mateix cap a les faldes de Serelles on estava el ramat amb Goriet el pastor. Els encontrà en la raconada de la font de Serelles, a l'esquerra del mas d'aquest nom. Goriet, fornit xicot de denou anys, feia foc per a combatre el fred. Al veure el seu amo, s'alçà de pressa i corregué cap a ell.

—¿Què passa, tio Tomàs, què hi ha de nou? —preguntà estranyat.

—¡Eixos lladres dels francesos!... —contestà el vell mirant amb ràbia i despit cap a Alcoi—. Mira, Goriet, volen robar-nos els ramats per a fartar-se'n ells; ja han degollat molts caps per allà baix. Tu no tornaràs per ara al mas. Hui mateix te'n pujaràs totes les ovelles dalt de la Mola; passes la nit en la cova, com pugues; no faces foc a la vista ni toques les teues cançonetes amb el canut. Demà matinet te'n passes per l'alt de la llima cap a les faldes de Vilaplana, a la caiguda alta del barranc del Cint, i a la nit amagues el ramat en la Trencadura. No et farà falta queménjar i ja t'avisarem què deuràs fer en avant.

El jove l'escoltà molt atent i després d'últimades les instruccions s'acomiadaren: «¡Adéu, salut i sort!». Arreplegà Goriet la motxilla i tots els arreus i encara a les envistes de l'amo començà a menar les ovelles cap a dalt de la Mola.

El tio Tomàs prengué bon esguard que no li mancara res al valent pastor. Cada dos dies eixia de Gormaig un del seus tres fills camí de la muntanya amb un sarró ben ple de minestra. De vegades es trobaven el pastor pels pinars de Vilaplana, per la Pellissera, pel coll d'en Sabata i fins a vegades s'allargava el Goriet pels Plans

de Barberà, Casetes de Mariola, Càpito i terres de Bocarent i Banyeres; però sempre pels alts, lluny del possible trànsit dels francesos. Un dia que tornava a boqueta de nit cap al refugi nocturn de la Trencadura, en l'esperó alt de damunt el pinar de Vilaplana, s'ajuntà amb un joveneta que eixia del mas del Garrofer cap al barranc del Cint, en el mateix camí que ell portava. S'ajuntaren; saludà ell planerament i respongué ella:

—Bona ramada portes, fill; vé s'enlerta no te la pillen els francesos.

Li contestà ell, i ja mampresa la conversa, caminant tots dos junts, es conegueren. Ella era filla de l'amo del mas del Barranc, allí propet ja, i havia sentit parlar de Gormaig i del tio Tomàs. Des de la finestra d'ella es veien molt bé les rocalles de la Trencadura, en l'esperó fronter, allà dalt. El ramadet de son pare, encara que xic, també l'havien amagat per terres de Banyeres.

Era una fadrina de quinze o setze anys, morena de cabells, negres ulls, llavis vermells i una rosella en cada galta. Una de tantes filles formoses de la serra de Mariola. Quan arribaren al mas del Barranc eren ja bons amics.

—Ja saps, Goriét; si et fa falta alguna cosa, ací és ma casa.

—Gràcies, Quiqueta; no puc dir que no —respongué

ell. I mirant-la llargament amb ulls endolcits i tendres començà a baixar per mig de les carrasques de la casa, cap a la font. Creuà el fons del barranc i saltant la riera d'un bon bot, mamprengué la pujada cap a l'amagatall de la Trencadura, en aquell empinat tossal.

Es trobaren en més d'una ocasió. De vegades en la font del mas d'ella, a mitjan camí entre la casa i el riu. I fins un diumenge que ell no baixà de les seues altures, pujà ella a mitjan vesprada portant-li en el curiós davantalet un bon pessic de roses de dacsca apilotades amb mel i gallonets d'ametla torradets allí barrejats.

Ell la rebé encantat. Li féu l'obsequi de mostrar-li el seu refugi nocturn, el jaç d'espart cru on dormia, la llarga trencadura que corre més de cent metres de llarg i a una fondària de deu o quinze metres. A trossos no es veu de fora per l'heura que cobrix les roques i el traus de la penya. En una entrada tallada de roques altes d'aspecte de paret ruïnosa li mostrà un morter redó picat en la roca, propi per a picar sofre i carbó i fer pólvora. Ja n'haurien fet i encara en farien després en els anys de la guerra carlina. La xica ho mirava tot amb una desimbolta i afectuosa curiositat i constantment li demanava la mà per a pujar les penyes esvaroses o difícils. Abans de sortir de la Trencadura, ell l'agafà un moment pels braços i mirant-la fixament li digué tremolós:

—Quina llàstima, Quiqueta, que no siga jo ric per a casar-me amb tu; ¡m'agrades tant! ¡T'estime ja tant!...

Ella volgué escapolir-se, però els músculs dels braços no obeïen la seua voluntat. Reclinà el cap sobre el pit del minyó en silenci i aquest posà dolçament els seus llavis sobre aquella mata de cabells negríssims que olien fortament a dona i a sanitat.

Passaren els dies de la primavera i per aquells pinars i carrascars de Mariola eren feliços dos sers innocents, forts i bons. Goriet entrà unes quantes vegades en el mas del Barranc. Els pares i germans de la Quiqueta l'estimaren; i d'allí no eixia mai amb el sarró buit del tot. Sabia fer Quiqueta certes coques a les brases...

Arribà l'estiu. Les ovelles, sense esquilar, sentien ja el pes i sufocació que els donava la llana. «I eixos lladres dels francesos...», pensava Goriet. Però el dia quinze d'agost el mariscal Harispe isqué precipitadament d'Alcoi amb ses tropes franceses. L'alegria fou general en la comarca; i el correu de les vitualles de Gormaig avisà Goriet que el tio Tomàs l'esperava a la vesprada de l'endemà allà avall.

Goriet tingué una gran pena. Adéu benaurances somiades en aquell paradís de pinars. Hores inoblidables del mas del Barranc. I pensant en Quiqueta tot se li féu

negre. Ella li féu prometre que la tornaria a veure alguna volta i ell, animat, li digué:

—Et vull, Quiqueta. No et preocupes que quan cobre la soldada...

I s'acomiadaren el 17 d'agost, a les cinc de la vesprada, en la mateixa font del mas, en la falda de la barrancada. Estigueren dues hores prenent comiat i prometent-se coses per al futur. Ploraren força i per fi ell la besà per primera vegada en els llavis: llargament, dolçament i tristament. Ella se'n tornà a poc a poc cap al seu mas, aturant-se a cada pas en la pujada, i ell corregué sense tornar la vista cap al pinar fronter, tot verd i daurat del sol.

Creuà per darrera vegada els talls de la Trencadura. Des del seu cim mirà amb forta enyorança el mas del Barranc i creuant amb sos borrecs la Mola de Serelles enfilà la falda de l'Alberri. Se li féu de nit abans d'hora. ¡Era tan dolça la companyia de Quiqueta!...

En enfilat, ja fosquet, cap als Talecons, notà cert malestar en les ovelles. Oloraven alguna cosa nova. Guaità el penyal dret del Cavall Bernat i li paregué de veure alguns cossos negres. «¿Francesos encara?», pensava ell. Tocà de presseta les ovelles cap avall. Gormaig encara estava lluny. Llums no se'n veien. El tio Tomàs i els altres, cansats ja d'esperar fins al capvespre i no

veent res a la serra, es retiraren ja a sopar. Goriet tingué una mica de por.

De sobte notà que els animals de la ramada fugien nerviosos; les borregues començaren a belar desesperades i les figures sinistres de quatre llops sorgiren de la negror de la nit i feren estralls en els mansos animals llanats. Goriet, tot anguniós, llançà uns quants cops a les feres amb sa llarga perxa ganxuda, però al veure que dos llops a ell es dirigien, s'enfilà desesperat a la soca d'un pi que li aparegué davant per miracle i de dues camallades es plantà en la copa. Els bels i udols dels animals atacats i atacadors formaven una infernal cridadissa, per damunt de la qual eixia desesperada la veu del xicot que, fent botzina amb les dues mans, cridava des de la seua altura en direcció a Gormaig:

—¡Tio Tomàs!... ¡Els llops m'han mamprés!...

En el mas sopaven tranquil·lament sis persones entorn de l'ampla taula de pi. La remor suau que el ventijol regnant feia en el pinar proper se n'entrava per l'ampla portalada oberta al refectori estiuenc de la pagesa família. De sobte, al tornar Tomaset, el fill major, del celler amb el porró ple de vi, exclamà impacient:

—¡Calleu!...

Per la fosca dels turons inferiors de l'Alberri, arribava sordament la confusió caòtica de la cridadissa del

ramat. El tio Tomàs se'n pujà impacient en una finestra de la cambra alta que mirava allà i, en efecte, oí la veu sorda, tremolosa de por, que des del lluny arribava en la foscúria de la nit:

—¡Tio Tomàs!... ¡Els llops m'han mamprés!...

I ja no féu falta res més. Les dues escopetes que hi havia a casa foren promptament amartellades. ¡Si no les arriben a amagar de les visites dels francesos!... I dos hòmens i dos jovençols, armats els jóvens amb destrals, sortiren corrents en la direcció dels crits.

Quasi mitja hora de fatigós caminar. Ja ben propet del ramat soltaren a l'aire dues escopetades sense bala, que foren el senyal perquè els llops, famolencs abans i ja farts de destrosses, iniciaren la retirada camí de l'alt del Montcabrer. Una bala del tio Tomàs, però, encara en deixà un mort. Goriet es despenjà tot trist i amargat del seu refugi salvador. A la pàl lida llum de les estreles el rodejaren els seus salvadors: silenci en tots.

La ramada acabà a poc a poc d'escridassar. I el tio Tomàs, mirant Goriet i després els altres, digué:

—Apa, xics; tornem a casa que ací no podem saber els borrecs perduts; fa massa fosca.

I tocant entre els cinc la ramada arribaren a mitja nit al mas de Gormaig. Les dues dones, mare i filla, els

esperaven angunioses. Al veure amb salut les persones respiraren amb plaer.

Recomptaren en el corral a la llum de les llanternes. Mancaven set ovelles i n'hi havia dotze de sangonoses. Les posaren en cura i tornaren a la cuina a seguir el sopar abandonat quatre hores abans.

Goriet, ple de tristot, a punt de plorar, no menjava res. El tio Tomàs, intentant esborrar la foscor del seu rostre, li digué solament:

—Goriet, a sopar.

El xicot s'alçà llagrimós i passant-se pels ulls la mànega de la samarra digué:

—Tio Tomàs, quan em pague la soldada de l'any em descomptarà vosté la vàlua dels set caps que li han mancat. I si no n'hi ha prou... treballaré encara més fins a pagar-li el mal...

Aleshores fou quan s'alçà solemne el bon pagés i acostant-se al xicot fins agafar-lo pels braços li digué:

—Això no serà així, Goriet. Tu m'has salvat la rama da dels francesos. Si la mala sort ha fet que els llops n'hagen mort set, més n'haurien degollat els invasors, que són uns llops més famolencs que els de la nostra terra. —I després, mirant a tots, afegí—: Sí, fills meus; germandat i pau entre nosaltres i salut que no en falte, que tot l'altre... Vinga el que Déu vulga, que no torne l'invasor...

LA MASERA DEL ROMÀ

(Notícia biogràfica)

*La d'ajustat gipó i airoses faldes,
La que el foc de l'Àràbia du en los ulls,
La que clava amb agulles d'esmeraldes
Sos negres cabells rulls*
Llorente

Maria Sempere li deien de nom i es va casar amb el qui fou besavi meu, en Josep Serra Ripoll, en els alen-torns de l'any 1840. Tan bonica era de cara –ulls negres, llavis de cirera– i garrida i ben feta de cos, que en aquell temps fou famosa sa bellesa per totes les con-trades de la Canal –terres altes al nord de la Carrasqueta de Xixona– i encara en els mercats de les viles d'Alcoi, sa pàtria, i d'Ibi, on anava sovint a vendre les rendes sobrants de la seua part de les mitges. En

Josep, el seu marit, era home molt seriós i capficat, encara des de novençà, i tenia un poc la mosca en l'orella per la formosor tan celebrada de la seua esposa. Fins els amos del mas del Romà, quan anaven els dos a Alcoi a portar-los les mitges de les collites, es quedaven admirats de l'extraordinària bellesa de la masera. I en una ocasió hi hagué un senyor visitant de València en aquella casa senyorívola de l'ample carrer de sant Cristòfol, enfront de l'Hostal Nou (hui Banc d'Espanya)* que li digué a l'amo: “Esta xica es un verdader *boccatto di cardinalè*”, paraules que no li feren gens de gràcia al marit que les oí i que quasi com li falta al respecte al senyor de la capital, malgrat la levita i anells d'or que portava a les mans.

El primer any de casats tingueren un fill; el segon, una filleta, el tercer, un altre xicot i així fins a set o huit. El meu avi Rafel fou el quart dels rebrots d'aquesta nis-saga i jo sé totes aquestes coses i moltes més pels relaixos tan entusiastes com afectuosos d'ell per sa mare.

Molt joveneta va tenir un pretendent. Acabava de complir els catorze anys i estava meravellosa de formosor sota els tendres encants de les seues gràcies primaverals. L'individu tenia ja vint anys i escreix i es lliurava de quintes per fill únic de pares vells. Vivía en un mas de

* Nota dels editors: Actualment Casa de Cultura

Barxell prop del d'ella. Li deien Manel i era més ximple que un borrego.

Començà a anar al mas Nou de Polop, on vivia ella amb sos pares i germanets, sense que a ningú estranyara perquè era conegut i amic del veïnat. Molt parat i moix de conversa, no gosava dir-li res a Marieta, més que mirar-la amb ulls molt tendres. Un diumenge de vesprada decidí l'home quedar-se a sopar en el mas Nou sense que ningú el convidara. Allí els estranyà el fet però ningú digué res, mes la xica ja tingué la mosca en l'orella sobre les intencions del maua. Ell va seure a taula com els altres i al veure que tenien sardines fregides amb pebreres, el primer que se li ocorregué fou demanar sal per a les sardines —eren de bóta, ¿eh?— Tots es quedaren estranyats, però ell aclarí:

—En ma casa posem sal a les sardines.

—¡Quin pap més salat tindreu!... —exclamà Marieta riallera disposta a prendre-ho de broma.

—Cadascú té els seus costums, —respongué ell molt seriós.

Després d'aquell sopar el pobre Manel se n'anà a casa ja de nit del tot no sense haver-se acostat a la xica en un moment de descuit dels pares per a dir-li a l'orelleta:

—Marieta; ¡mira que tu, mira que jo!...

I no pogué continuar. Se la deixà esperant què poguera dir-li i així estigué la joveneta un parell de setmanes. Al cap de les quals repetí la passadeta de convidar-se ell mateix a sopar i després tingué l'ocasió de continuar aquella acció interrompuda:

—Marieta; mira que tu, mira que jo...¡faríem bona parelleta!

La jove esclatà el riure i ell es cabussà porta afora i se n'anà corrents a sa casa.

A l'endemà estava el tio Toni —que aquest era el nom del pare, com el d'un dels fills de qui també parlarem— llaurant un bancal de mallol, quan se li presentà el Manel davant la mula parant-li el forcat.

—Tio Toni, vosté dirà: ¿què vol este? Li ho diré prompte. Vull la seua filla, la seua Marieta.

—Caram Manel, molt agrait. Ella ja s'ho pensava, —respongué l'home molt satisfet.

—Es que jo la vull per a casar-me amb ella com abans millor. Per a endur-me-la prompte a ma casa.

—Això sí que ho veig més negre, Manel. Això...

—Seguisca, tio Toni, que jo vull una resposta.

—Doncs mira, Manel; com no vull que digues que no se t'aprecia, vull que anem un moment a casa a veure què responen tots a la teua pretensió—. I desenganxant la mula de l'aladre, perquè era ja migjorn, se n'anaren

els dos cap al mas. En arribar allí el pare reuní a tots els de la casa, grans i xics, en un rogle i preguntà a un a un davant del pretendent:

—Maria, ¿tu vols Marieta?

—Clar que la vull, Toni.

—Vicent, ¿tu vols Marieta?

—Però moltíssim, tio Antoni.

—Quico, ¿tu vols Marieta?

—Clar que la vull, senyor pare.

—Roseta, ¿tu vols ta germana?

—Això no cal ni dir-ho, senyor pare.

—Ramon, ¿tu vols Marieta?

—Ja ho crec, senyor pare.

—¿Veus tu, Manel? —digué llavors el bon pagés dirigint-se al pretendent. —Com ací tots la volem, puix que jo també la vull com no cal dir... no te la podem donar a tu. Et quedaries tu molt satisfet i nosaltres tots desconhortats.

—I a més que la xica és molt jove —volgué afegir la mare recolzant son braç en el de sa filla somrient i satisfeta.

El pobre Manel se n'anà amb el cap sota l'ala. Com a frase de consol encara li digué la seua escollida aimia:

—Fill, una altra vegada que demanes una xica, pregunta-li abans si posa sal a les sardines.

Ell no li contestà. Se n'anà corrents cap a sa casa a contar-li-ho tot a sa mare, que al veure'l entrar tan fosc de cara li digué:

—I això, Manolet, fill meu; ¿t'han donat carabassa?

—No, senyora mare. M'han dit que és molt jove encara, que tots allí la volen molt.

—¡Ai, fill meu!...

—¿Què és, senyora mare?

—No res, rei: ¡que això és carabassa!

De fadrina fou sollicitada per un senyoret de casa bona de Banyeres, que anava amb el seu cavall blanc rondant per aquelles altes i fredes terres de Barxell on es crià. Quan el pare s'adonà d'aquell senyorívol visitant li isqué al pas davall d'un om i li digué amb paraules seques i dures:

—Senyoret, vosté em perdonarà; però li voldria pregar que no tornés més per ací fent fatxada, puix en esta contornada tots som treballadors de la terra i ens sembla greu perill de veure un paixarell desocupat.

I el sorprés senyoret, tot complaent, li replicà:

—Home, tio Antoni. M'estranya molt que em diga eixes paraules coneixent-me com em coneix i sabent qui són mos pares, que no sols en Banyeres, sinó fins en Alcoi són estimats i respectats.

—Mire, ¿saps què li he de dir? Que massa flors de vila hi ha per a vosté en Banyeres o en Alcoi. Les d'estes terres secanes i altes de Mariola solen ser bordes, i per tant punxoses i amargues. Deixe-les per als llauradors fills de la terra i que Déu el guie per bon camí. Adéu i no torne que si el veig una altra vegada per ací... d'una descàrrega de perdigons al bell darrere no el deslliura ningú.

I el pobre senyoret de T... —era d'il lustre cognom— s'allunyà i no tornà més en tota la seua vida pel mas de Polop. Però no prengué estat fins que la viu casada. Després estudià per a rector i cantà missa.

Del primer any de casada de tan cobejada dona em contava son fill Rafel un bon succeït que demostrava com el coratge acompanyava la formosor de la jove camperola.

Estava ella un dia rentant las verdures vora el pou en el mas del Romà i son marit absent al bosc a fer llenya tendra per als conills, quan li aparegué al davant el Xato de Sella, un roder d'allò més temut aleshores per tota la contrada. La pobra jove tingué el sobte indispensable, però a la poca estona reaccionava i li deia al terrible personatge:

—¿Què hi ha de nou, Xato; què ens portes de bo?

—Res, Maria; que ja fa dies que volia donar-te l'enhorabona del teu casori i fins hui no he tingut ocasió. Sé que el Pep està a la muntanya i he vingut a veure't.

—Doncs si no és més que això, ja m'has vist; ja pots tornar-te'n.

—Dona, ¡quina pressa! Suppose que no em tens por. Jo recorde com el dia més benaurat de la meua vida aquell de Sant Antoni de fa tres anys que tant ballàrem tu i jo en l'era de la Venta de la Penya.

—Sí, —li replicà ella valenta— però llavors ni jo era casada ni tu el roder i criminal de hui.

—Gràcies dona; potser tingues tu la culpa de tot. Si m'hagueres admés al teu costat...

I ella, sospitant-li intencions no molt santes decidí d'acabar:

—Està bé. Xato; fes el favor d'anar-te'n com abans millor que ja no eres digne de conversar amb persones honrades.

—Bé, bé, xica; però voldria que em donares alguna onça d'or de les que el dia de la boda us donaren els avis vostres...I em sap greu disgustar-te...

—Home, ja ha eixit el lladre! —exclamà coratjosa—. Doncs no hi ha ni onça ni duro tan sols. Pareix mentida que coneixent el meu Pep sigues atrevit de venir amb eixa pretensió a casa d'uns pobres novençans.

—Si m'amenaces amb el teu Pep, et recorde Maria que tinc el trabuc carregat... i m'agradaria saldar comptes amb ell.

—Molt bé, Xato. Això em faltava esperar de tu. També per a les feres hi ha en ma casa escopeta i faques; i si tu fas el llop... jo manca no ho estic gràcies a Déu; —i reculava decidida cap a la porta del mas.

—Prou, Maria, prou; —s'apressà el bandoler—. Veig que estàs prenys i no vull fer-te mal. Me'n vaig. Res no li digues d'açò al teu Pep, que jo us vull com a ningú en el món.

I desaparegué el roder com havia vingut i en aquells jorns s'oïren contar diversos crims i malifetes pels masos de la contrada. Al mes següent moria de garrot vil en Xixona i el marit tardà més de dos anys en saber d'aquella visita al seu mas.

Com una prova més del geni joliu i fester que tenia tan admirable dona diré que era molt aficionada a les festes, siga en Alcoi, Ibi, la Sarga o en els altres masos de la contornada. Ja de més de trenta-cinc anys i cansada d'infantar fillets estava tan guapetona i encisadora amb els seus desitjos, que li arrancava al seriós Josep el permís per a anar a les festes de Sant Jordi. Un any, me'n recorde em contava mon avi, se n'anaren a Alcoi marit i muller i els fills majors, deixant-se com a cap de

casa a ell –Rafelet– que tenia dotze anys, i tres germanets més, la més xica de set anys.

Quan aquest avi meu la viu dalt del matxo amb son gipó de setí negre, falda ramejada i mocador de pita a l'esquena, ja en camí de la ciutat, li preguntà allí en l'era.

—Mare, i nosaltres, ¿què menjarem?

Ella es girà cap a la menudalla que restava al mas i li respongué al majoret:

—Si et pareix, mata la gallina nana.

I rient-se ella mateixa se n'anà amb el seu marit que portava el matxo del ramal. Per a menjar, no un mes, sinó un any, hi havia rebost en el mas de cansalada, embotits i altres quemenjars.

Aquell any per cert que els passà un caset que després han contat moltes vegades la gent de ma nissaga. Anaven a parar a casa d'un germà d'ella que vivia en el carrer de Sant Rafel, i aquell els posava tres o quatre cadires en la vorera de la Glorieta per a veure l'Entrada dels Moros sobretot. Doncs aquell any a l'hora de veure aquest acte, poc abans de les tres de la vesprada, aparegueren pel seu lloc nostres camperols i... es trobaren llurs cadires ocupades. Hi havia asseguts dos tipus de Cocentina vestits amb pana color molt fosc, i al demanar-los que s'alçaren d'allí els pobres

es tiraren a fer-ho i no pogueren. S'havien apegat pel sol fort que queia a bótes, havia actuat de cola amb les jaques dels socarrats. Ni un ni l'altre podien deslligar-se'n. I mentre l'un deia:

—¡Repara, Tòfol, quina dona més guapa!...

El Tòfol li contestava:

—Els qui anem a quedar guapos som nosaltres dos.

Per fi se soltaren emportant-se les negres barretes pintades en llurs esques, dient el Tòfol amb un aire rancuniós:

—¡Cap de Déu, al cap de l'any que es posa u la jaca!...¡A això no hi ha dret, cavallers!...

A la qual cosa joliu i rialler li contestava el so Josep del Romà davant les riallades de sa bella esposa.

—Si vostés, germans, haguessen almenys demanat permís per a seure... ¡els ho podíem haver avisat!

I gràcies a aquells dos socarrats es lliuraren ells, potser, d'una bona enfangada en les robetes de festa major.

Quan al cap de tres dies tornaren al mas i s'assabentà la benaurada mare que son fill Rafel havia fet realitat les seues joioses paraules de matar la gallina nana, li agafà un rabiola que hagué d'explotar arreant-li amb el raspall d'una granera:

—¿I no eres més burro, capsot del dimoni? ¡La més

bona lloca de totes les gallines del corral!...

I el meu avi, botant-li al davant, li replicava respectuosament:

—Però, senyora mare, vosté m'ho va dir. Vostés estaven en Alcoi plens de festes, musicades i farteroles, i nosaltres, pobres, ací a soletes...

I encara acabà la bona mareta per besar-los a tots i donar-los les joguines que els havia comprat a la fira d'Alcoi.

També ho era de pietosa la magnífica dona. El marit era clavari major de la Confraria del Natzaré que els llauradors del terme tenen a la ciutat d'Alcoi. I ella procurava no mancar cap diumenge a missa en la parròquia rural de la Sarga, el rector de la qual, home ja vell i bon subjecte, era molt amic de sa casa. Practicava na Maria els manaments de Déu senzillament, i les obres de misericòrdia s'acomplien sempre en el mas del Romà. El senyor Josep sabia llatí i ho resava tot en dita llengua; i ella, la formosa pagesa, quan alguna tempesta amenaçava el pa en el bancal encara o l'oli encara en les oliveres, treia de la vella caixa de noguer de l'aixovar el quadret del Natzaré de la Confraria i el posava al bell mig de l'era sobre tauleta revestida amb mantell blanc de vores brodades; i sempre, generalment, eixien ben lliurats del perill.

El respecte filial més fondo rodejava sempre el matrimoni per part de tots els seus rebrots. L'amor patern era per tant puríssim també. Em contava mon avi que ja després de casat, a les primeries de viure a la ciutat, sempre que es veia en algun compromís amb sa novençana decidien acórrer al mas del Romà, d'on sempre portaven una cistelleta d'ous, almenys, que venuts a Alcoi els produïen unes pissetetes per a anar tirant.

En una d'aquestes ocasions tornava mon avi del mas cap a Alcoi amb una bona carretada de garbons de sarments —cuetes— per al foc, quan en arribar a l'ermita de Sant Antoni, dalt de la serra, s'encontrà amb una vella que venia d'allà i li digué tota afligida:

—¿On vas, Rafel del Romà? No intentes anar a Alcoi, que prou m'ha costat a mi eixir d'allí.

—¿Què passa, tia Lluca? —preguntà ell tot sorprès pensant en la seua jove esposa, tota sola allà en son piset.

—Mira, mira el fum que ix d'allà del centre; prompte serà tot Alcoi una flamarada—. I era veritat que mon avi viu fortes fumagueres negroses. —Ho encenen tot amb petroli —seguí la vella. —Han mort i arrossegat pels carrers l'Alcalde «Pelletes»² fets uns

² Nota de l'autor: Malnom amb el qual era conegut pel poble treballador l'il lustre i dissortat patrici alcoià n'Agustí Albors Blanes.

salvatges. I un animalot deia que això només era començar.

El pobre Rafel del Romà avivà la marxa de l'animal serra avall deixant-se aterrida la tia Lluca; minuts després volava per les vinyes de la partida de Cantagallet –on dotze anys després arrancarien ceps per a sembrar morts en l'any del còlera, donant així origen al nou cementeri actual, (any 1885)– i arribava al portal de Sant Vicent, a on després de justificar-se davant de l'alto dels sentinelles de la «liquidació social», pogué penetrar en la ciutat i encontrar sa muller que en veure'l amb el carro dels sarments ja li paregué la ciutat una bassa d'oli. Estava embarassada de set mesos de la meua mare.

Un germà major del meu avi anomenat Antoni fou soldat de la reina Isabel II i en la batalla del pont d'Alcolea tingué el general Prim –el cap enemic– a l'abast de la seua carrabina, amagat ell, el del Romà, en unes mates de freixe a l'esquerra del pont famós. No volgué disparar-li pel record de les converses amb un teixidor català de Reus, paisà i admirador de Prim, que treballava en el Tossal i solia anar de cacera pels masos de la Canal. I en aquella carrabina del fill de la masera del Romà estigué per uns segons el girar uns anys la

historia d'Espanya³.

No morí molt vella ma formosa besàvia. Dos anys després del petroli alcoià, en 1875, féu un hivern molt rigorós. La neu cobrí moltes setmanes totes les terres altes de la Canal, i en eixa situació de blancor i solitud arribà la mort al mas del Romà en forma de pulmonia doble que acorà en poques hores tan valenta dona. Lliurà l'ànima a Déu voltada de son marit i tots el seus fills, casats i fadrins, que acudiren amb l'ànima contristada. Fou amortallada conforme al seu desig amb son gipó de setí, falda de seda florejada i les arracades d'or a les orelles, és a dir, amb el parer dels dies de festa.

³ Nota de l'autor: Aquesta versió fou, fins a sa mort, que s'esdevingué als vuitanta anys, la del soldat Tonet del Romà; però jo, atenant-me a la més rigorosa crítica històrica, dec suposar que el fill de la nostra pagesa confondria amb Prim aquell genet de blava levita i elevat ros que dirigí en Alcolea l'operació contra les tropes isabelines que manava Novaliches, a les quals va véncer. Aquell vencedor fou Serrano, duc de la Torre, puix que tots els historiadors de l'època estan contestes a afirmar que en aquells mateixos dies d'allò d'Alcolea, Prim navegava en unes fragates eixides de Cadis i revoltava contra la Reina les guarnicions costeres d'Almeria, Cartagena, Alacant... Tot açò malgrat aquella famosíssima cançó popular de l'època que deia: "En el pont de l'Alcolea, la batalla guanyà Prim", i que degué influir en la ment del germà de mon avi.

Estigué tres dies el cadàver vetlat per familiars i veïns d'aquells masos tots nevats en l'ampla sala de respecte del mas del Romà; i un matinet, quan el sol lluitava per obrir-se pas entre els núvols de cendra, isqueren una comitiva de quatre robusts fadrinots que portaven als muscles la caixa, seguits de dos dotzenes de familiars o bons amics, cap al petit cementeri de la Sarga. La neu estava dura i no s'enfonsaven. A mitjan camí els isqué a l'encontre la Creu amb el vell rector, escolà i acòlits que la conduïren fins a l'humil cementeri pobletà en un quadro de blancor infinita, d'infinita melangia.

Cavaren la fossa un parell de fornits muntanyesos –voluntaris Alcides d'aquesta terra– i quan el fèretre baixà al fons, la terra i la neu s'ajuntaren per a cobrir-la. Formaren un terrer piramidal al damunt i quan la comitiva se'n tornava amb els cors entristits començà a nevar una altra vegada.

EPÍLEG

En el mes de maig del 1920, encara no tenia jo dotze anys i era alumne de l'escola de Ribera, quan en eixir d'ella un dijous a migdia s'oí dir per Alcoi que un aeroplà francès de la companyia Marsella–Casablanca que feia escala en Alacant

s'havia accidentat i caigut en els camps de la Sarga. Els condeixebles que estàvem junts a la Plaça acordàrem de seguida aprofitar la vacació de la vesprada per a anar a veure'l. I així ho férem.

Mon avi Rafel —va morir l'any 23— molt interessat pels progressos —em feia llegir en veu alta Juli Verne— però massa vellet ja per a l'excursió projectada, m'encoratjà i recomanà atenció amb els perills i els ho digué igual als meus companys que eren quelcom parents encara; s'anomenaven Filibert Serra Coloma i Germà Gisbert Coloma, parents meus i de mares germanes ells dos. El pare del primer, cosí prim de mon avi, era també Antoni Serra —com el d'Alcolea— i tenia taller d'enquadrernació en el carrer de sant Maure i una casa encara en la Sarga, herència dels seus pares. I per eixe motiu anàrem tots entusiasmats. Mon avi em recordà que allí estava soterrada sa bona mare, però que ja no devia quedar rastre.

I els tres xicons no férem més que acabar de dinar i llançar-nos pel camí del cementeri vell a Cantagallet i per l'empinada travessa a l'ermita de Sant Antoni. Abans de les tres estiguérem asseguts al peu de la creu de fusta que commemorava l'entrada del segle XIX. D'allí, seguint el camí vell d'Alacant, arribàrem del mas de Cóp a la Venta de la Penya, d'on ja vérem espurnejar al sol les ales del trencat aparell d'aviació. Fou el primer que jo he vist en ma vida i estava cap

per avall, l'hèlice trencada i les rodes en l'aire. Un petit desnivell de dos pams en un bancal pla pel que semblava els va fer pegar una volta de campana als aviadors que pensaven aterrar allí tranquil lament per un accident del motor.

Després de saciar nostra infantil curiositat a l'entorn del trencat aeroplà, els meus amics volgueren anar a la Sarga, i jo, condescendent per veure el cementeri, els vaig acompanyar fins a l'entrada del poble. Jo era tímid i vergonyós i no vaig voler entrar al poblat. Ells se n'anaren proment-me tornar prompte i jo vaig entrar satisfet en el recinte dels morts del poblet. ¡Quina solitud allí dins!... Una sargantana posada al sol damunt d'una creu em mirava estranyada sense moure's. Jo vaig passar de llarg entre creus i humils tombes cap al racó de l'esquerra, quan una fonda emoció féu detenir les meues passes d'escolar extraviat. Davant de mi hi havia una lloseta de tres pams d'alçada amb una creu gravada en la part superior en baix picat que deia: «Maria Sempere Payá = Morí el 2 de febrer del 1875 als 53 anys d'edat = El seu espós i fills no l'obliden. RIP».

M'agenollí damunt ses despulles al cap de quaranta-cinc anys de soterrada. En ma imaginació infantil la veia amb son vestit de festa, son gipó de ras i arracades d'or; tot estaria marcit i brut damunt d'una trista calavera tres o quatre pams davall dels meus genolls que doblegats estaven damunt

d'aquella terra sagrada. Les pluges havien ennegrit la pedra, però com les lletres estaven inscrites en baix relleu es llegia tot perfectament. Quantes vegades he pensat després en el «Diàleg dels Morts» del grec Llucià de Samòsata, quan Menipus i Mercuri parlen davant la calavera d'Helena de Troia i s'estranyen que fos capaç d'encendre en guerra una tal ciutat i que es mataren tants milers d'hòmens per aquella marcida lletjor, poc abans tan cobejada bellesa... Però en la vida tot és il·lusió i la il·lusió fantasmagoria.

Deixí la tomba de la meua besàvia, era ja fosquet. Els meus companys no tornaren del poblet, i jo que tampoc volia aleshores altra companyia que els records i la meua imaginació, me'n vaig tornar a poc a poc cap la cruïlla de les carreteres a Alacant i a Villena; i després, seguint carretera avall pel barranc de la Batalla, me'n torní cap a Alcoi a peu i a soles. Era de nit. Les estrelles m'acompanyaven. I quan a l'altura del penyal del Frare m'arribà a la vora un carro i el seu amo m'obligà a pujar amb ell fins a Alcoi al costat d'un fanal d'oli, vaig deplorar que m'arrencaren de la companyia de ma dolça besàvia a qui als quaranta-cinc anys de morta em creia fermament unit per les estrelles d'on ella estant em mirava.

V. J. Sparrow

PER LA MÉS NEGRA COBDÍCIA

I

Un dels dies més negres i foscos de l'any 1854. L'hivern amb tota la seua cruesa. Un xicon vestit a pèntols, calçant espadenyes d'espart i el cap cobert de grenyes negres, pujava amb un cabàs de verdures al muscle, pel carreró emmurallat de Sant Pere[†]. Venia de l'hort que portava arrendat el seu amo, situat davall la muralla del carrer Caragol, quasi en el fons del barranc, en la vora esquerra del riu Molinar. Aquell dia havia estat cruel de veritat. Encapotat, ventós, i soltant a

[†] Nota de l'autor: A la ciutat d'Alcoi no hi ha carrer de Sant Pere ni ha existit mai. La història no té cap aparença de realitat. És pura llegenda imaginada.

Nota dels editors. Actualment, a la ciutat d'Alcoi, hi ha un carrer de Sant Pere, però molt lluny d'on ens indica l'autor.

estones borrasques de neu, la tia Quica havia impedit que el seu marit, Tadeu, deixàs a mitjan vesprada son foracó de llauner per a baixar amb son jove aprenent a traure unes quantes fulles de col o bleada d'entre el fang del bancal. No feia dia per a eixir de casa, ni tan sols d'apartar-se moltes passes del racó del foc. El xic era jove i ho faria en menys d'un hora. I el xicot complí son quefer com ho disposaren el seus amos. Sonaven solemnes i pausades les campanades de les sis del rellotge de la parròquia de Santa Maria quan el xicon doblà el recolze del carrer i amb passes apressades travessà el tros de Sant Pere que li mancava per a arribar quasi fins al carrer Major.

II

Uns metres abans d'arribar a la dita rua, potser la més important encara de l'Alcoi de llavors, s'obria l'ampla portalada de la humida llauneria de Tadeu. Era aquesta una tenda-taller com totes les del seu temps. Les parets cobertes amb els objectes fruits de la indústria o habilitat de Tadeu: llanternes, cresols, motles variats per a portar pastes al forn, paletes, setrills, graelles, bunyoleres, cassoles adobades, que també n'estanyava, i d'altres productes de l'art. Un banc vell, un

caragol de tornet, una enclusa i tres o quatre banquetes de fusta on s'asseien els parroquians o tertulians del barri; i darrere de la porta, en lloc no molt visible, una cadireta de trena d'esparg per a quan la tia Quica, la mestressa i senyora de l'obrador i del propi obrer se'n baixava de la cuina per a triar l'arròs o les lletilles en el garbell, a la llum del carrer.

—Ja estic ací, tio Tadeu —digué el jovenet al creuar la portalada i mirant el seu amo que setrill en mà ressuscitava l'esmortida flameta del cresol; —ja comença a cloure la nit, però en el bancal encara es veia.

I descarregà el cabàs sobre una banqueta.

—¡Quica... —crijà el marit amb veu cavernosa; —ja està ací Vicent!

Poc tardà a traure el nas per l'estreta escala pegada a la paret del fons la cara de bruixa de la muller de Tadeu. Era una vella d'uns seixanta anys, de cabells verds i xocolatats, ulls grisos i pòmuls tan pronunciats i boca tan gran que més pareixia en el conjunt una espantable careta de màscara. El rostre sec i angulós del tio Tadeu traslluïa un poc més de noblesa i candidesa que el de la seua costella, malgrat no tindre cap traça de bondat. Els seus cabells grisos desapareixien davall la ronya d'una gorra de pell de cabra amb orelleres que segurament veuri en Alcoi els soldats de Napoleó.

I mentre el xic es fregava les mans blaves pel fred sobre la cendra tèbia d'una reixeta de llautó, la tia Quica es tirà amb cobdícia sobre les verdes fulles del cabàs; deslligà el cordellet, rebuscà en el contingut; va traure bledes, lletugues, jolivert i col, però alguna cosa que buscava no va trobar quan s'alçà de terra feta una fúria i li preguntà al xicon:

—I els naps, digues; ¿no has volgut portar-me'n del bancal del tio Ximo?

—Estava allí ell i no m'ha sigut possible de furta-li'ls sense que em vera —respongué vivament el xic, si bé amb un poc de temor.

—Mentida i requetementida —respongué airada la vella—. Amb este dia de gossos el tio Ximo no va a l'horta, i era el dia millor per a furta-li moltes coses... A més que ho sé cert perquè Rafel el del costat ha estat en sa casa calfant-se una estona amb ell.

—Bé, doncs —contestà el xic humilment; i després, amb decisió, de sobte, afegí—: ¡Però és que a mi no m'agrada robar!

Aquelles paraules excitaren la vella, que no pogué menys d'agafar un garrot i pegar-li amb ell violentament al descuidat minyó, que ja no esperava tal carícia perquè feia temps que no li pegaven; però el segon colp no el rebé perquè lleuger el xic saltà al carrer al temps

que la garrotada anava a caure sobre la darrera llanterna feta pel tio Tadeu per a una casa rica i que l'autor considerava com una obra mestra. Vidres i llautó rodaren per terra a trossos amb la indignació i l'espant consegüent en els dos vells.

Mentrestant el minyó, veent la nit tancada, havia desaparegut fins al sendemà pel cantó del carrer Major.

III

Vicentet el llanterner –com tota la part baixa d'Alcoi coneixia el nostre amiguèt– era orfe de mare des de son naixement; de pare des de cinc anys després, i vivia llavors amb una àvia que li quedava, en un forat –així ho podem anomenar– humit i pudent del carrer de santa Bàrbara, sobre les muralles mores de Fraga. L'àvia era velleta i bona, i adorava Vicentet, el seu nét sempre bonic i obedient, i als pocs quinzets –rals– que de jornal setmanal li portava aquest, afegia ella els sous que enginyosament es guanyava fent fregalls per a escurar amb els trossos de sogall que arreplegava per carrers i camins.

Als sis anys d'edat, ço és, poc després de morir son fill –el pare del xic–, l'àvia l'havia posat en amo en casa de Tadeu.

Era un ofici el de llauner d'artesa amb gremi lluït i formós, penó en la processó del Corpus, per la qual cosa l'àvia aconsellava al nen que tingués paciència que ja ho aprendria i li arribaria l'hora de deslligar-se dels seus amos. Son pare havia estat del gremi tèxtil i morí amb un braç triturat per un batà; i la velleta no volgué mai que son nét treballara entre grans màquines o rodes que portassen una força inexorable. A més, que el tio Tadeu tenia un fill que sabia molt bé l'ofici, havia treballat en València, i en Alcoi se'l tenien per un bon artífex a qui fins se'l cridava quan no sonaven bé els orgues de la parròquia major o de l'església de Sant Francesc. Pasqual li deien al fill i tenia vint anys complits quan entrà Vicentet a treballar en sa casa; mes solament sis o set mesos pogueren estar junts, perquè el compliment dels seus deures envers el Rei i la Pàtria arrancà de la seua llar i del seu obrador el fornit xicot de la tia Quica. En Alacant fou sortejat i destinat a Filipines, i cap allà se n'anà a les poques setmanes amb greu pesar de Vicentet, per a qui Pasqual constituïa l'únic i veritable afecte, verdader i confraternal, en aquella casa.

Després havien passat els anys trists i durs per al minyó. L'àvia cada dia més velleta, ell cada vegada més fort i robust; i els vells de la caseta, els seus amos, cada jorn més maleits de geni i més agres d'entranyes. De

Filipines els arribava de tard en tard alguna lletra, i sols aquells dies mostraven els vells bona cara i no li pegaven a Vicentet.

IV

Avançava la primavera d'aquell any de 1854. Vicent complí ja els setze. Un dissabte a migjorn estava entretingut amb un amiguuet d'edat parella en la placeta del Carbó, en la cantonada del carrer de Sant Miquel del vell palau municipal, on llavors s'encastava el gabiot que mostrava a la vindicta pública la mà, feta os ennegrit, del malaventurat Joan Cresol⁵. L'altre minyó havia caçat amb visc una formosa cadenera en les xopades del Tossal, i nostre Vicent s'entestava en comprar-li-la perquè alegrara, en la bonica gabietta que ell li faria, la pobra caseta on la seua àvia i ell vivien. Estant en el regateig d'alguns sous succeí que pujava un home pel carrer amb una càrrega de llenya a l'esquena, i darrere d'ell, també procedent d'Alcassares cap amunt, una d'aquelles típiques galeres de quatre rodes que tirades

⁵ Nota de l'autor: Acusat de robatori sacríleg de les Sagrades Formes, que es trobaren en l'estable de sa casa davall un costalet de llenya, fou condemnat a amputar-li la ma dreta abans de ajusticiar-lo (any 1568).

per tres magnífics cavallots francesos carrejaven cap als magatzems de la ciutat les peces de teixit elaborades en els establiments fabrils de la vora del riu. Una girada de peu de l'home de la llenya i una espantada escandalosa dels cavalls fou la causa que la llenya i l'home redolaren davall dels animals i que nostre xicot, brau i generós, es tirara entre les potes traent lliure i il·lés el pobre llenyater. Li arplegà després el feix, rama per rama, i lligant-li'l fort li'l brindà de nou somrient. Aquell pobre home, que tindria uns quaranta anys i cara de boníssima persona, li ho agraià en l'ànima i se li oferí des d'aquell moment com son millor amic. Després seguí son camí, càrrega a l'esquena, i nostre minyó pogué per fi fer seua la cadenera cantora, que li portà contentíssim a la seua volguda àvia.

V

L'Alcoi d'aquella època era prou més tranquil que el que després vingué. La industriosa població, cansada ja dels trasbalsos civils, sempre tan sagnants i estèrils, vivia un període de calma, després de l'oposició armada que havia fet deu anys abans als amotinats alacantins que sucumbiren amb son cap, el coronel en Pantaleó Bonet; actitud governamental que li valgué el títol de

Ciutat conferit per la reina de les Espanyes Isabel II. Fent honor a la seua tradició hospitalària i cristiana, la noble família dels Ridaura, honrada per l'elevació a la santedat de Venerable de son fill eclesiàstic mossén Gregori, va acollir en el si de la seua llar el nòmada erudit i escriptor extremeny Bartolomé José Gallardo, secretari que fou de les sonades Corts Constituents de Cadis i bibliotecari de la del Congrés en Madrid, que ja vell i perseguit pels seus enemics –nombrosíssims a causa de la gosadia de sa ploma en aquell *Diccionario Crítico-burlesco*, en què no respectava rei ni roc–, a nostra ciutat vingué a acabar sa sotraguejada vida, trobant refugi en la llar dels Ridaura, perquè en els hostals de l'Alcoi aquell haguera mort enmig de la major misèria. I axí morí atés cristianament i l'enterraren en el cementeri vell.

Quant a les lluites civils, encara no havien començat a ensangonar-se amb el virus internacionalista i anàrquic que produí les dissorts del 1873. En els anys de la nostra narració, els treballadors alcoians defenien llurs interessos de classe dins el gremi corresponent, on els amos de llurs indústries respectives resolien sos conflictes amb la major senzillesa i bonhomia, tractant com a familiars els seus obrers i celebrant amb festes i con-vits en fàbriques i tallers llurs festes onomàstiques o les

dels sants patrons del gremi. La glorieta de Sant Francesc era ja camp obert per al passeig públic, encara que s'hi conreassen hortalisses i no estiguera embellit ni clos. Les senyores de la societat alcoiana eixien a passejar al sol per les hortes i els jóvens que molt circumspectes les acompanyaven podien dir-se Antoni Gisbert, Emili Sala o Llorenç Casanova i portar ja en son cervell les fresques lluminositats del seu art. De vegades també el passeig s'orientava cap a les obres del pont de Cristina, la construcció del qual fou tan lenta que encara es recorda en un proverbi de la terra: «Això porta més faena que el pont». Ja l'eixerit campanar de Santa Maria marcava una fita de pau i harmonia local en la plaça de Sant Agustí, i com diapasó de l'esperit alcoià produïa en les ànimes les inefables harmonies casolanes que sabé arrancar-li a la seua lira el gran poeta Gonçal Cantó.

Aquelles casetes de velles nissagues alcoianes, que mai tingueren més noblesa que la del treball, els amos de les quals empentaven amb mà destra les arts industrials del paper, del teixit o del ferro, estaven en lla seua època d'esplendor; i per les seues amples escales d'artístics passamans i els seus nobles salons de l'època es divertien en familiars i artístiques vetlades musicals i literàries la intel·lectualitat d'ambdós sexes d'aquell temps, aquells jóvens malenconiosos retratats per

Gisbert que ja portaven dins del seu despert cervell, fet a lectures de Fígaro i d'Espronceda, la idea de fundar en Alcoi el primer periòdic. I la noblesa d'aquells escuts, que encara es veuen en els pocs casals que queden –cases d'amples i elevades entrades, generalment empedrades amb cinca– era guanyada en exposicions regionals, nacionals i estrangeres, o estima reial pels gèneres manufacturats que entraven en aquestes entrades les alcoianíssimes galeres que assortien des de les fàbriques els magatzems de les cases.

I el poble humil conservava sempre el bon humor tradicional, menjava i era feliç en ses festes i romeries; i els barris pobres guardaven eixe cordial alcoianisme que ens parla de llançaires, velluters, cordoners, lligadoretts i llanterners com nostre bon heroi Vicent, el criat de Quica i Tadeu.

VI

En la placeta del Portal Nou s'encontrà un diumenge nostre Vicent amb l'home de la llenya. Aquell el cridà: ¿què, que no ens coneixem? Acabava de vendre son darrer feix i recontava entre el soroll dels revenedors de gallines i conills els sous que li havia valgut son lucratiu negoci. No eren molts; total, setze quinzets o rals, ço és,

quatre pessetes; mes fou una quantitat que no desagradà al nostre llanterner.

—Que ¿t'agrada el meu ofici? —li digué incitant l'home, endreçant-se la roja barretina catalana sobre el cap, peça molt usada encara pels alcoians de llavors que li deien «gorrit». Pesat sí que ho és, però més llibertat que jo no en té ningú; i tu també eres fort...

Per la ment del minyó passaren a l'instant les figures odioses dels seus amos Quica i Tadeu; les eternes males estones que li feien passar, sa feréstega gasiveria que no els permetia que al cap de deu anys de treballs durs i enjamai discutits, li pagaren al xic més dels vint-i-tres quinzets setmanals. Pensà en sa pobra àvia, quasi sempre sola en la covatxeta que habitaven, i com de formosa trobava la llibertat que en tan gran estima tenia son nou amic el llenyataire. Aquest li va anar contant les menudalles de la seua vida; els seus ingressos setmanals prou acceptables, els conills o altres animàlies que de vegades solia portar de les muntanyes veïnes, quan la casualitat li proporcionava l'ocasió de lluir ses manyes trampejadores o encertades pedrades; i sa llibertat de fer llenya —sabent fer-la, clar és— en quasi tots els boscos del terme. Enraonaven passejant pel carrer del Vall, els del Mercat i la plaça de Sant Agustí, on un formós sol de primavera congregava els pacífics burgesos alcoians per

les lloses de l'església d'aquell sant. Quan Andreu, que aquest era el nom del llenyater, sabé de les desventures i treballs de nostre bon Vicent i la negra sort de la seua col·locació, prengué més a pit d'emportar-se'l a la muntanya i fer-lo son company en el negoci. Se li oferí en tot per a iniciar-lo; treballarien junts i els guanys també els partiren en justa proporció. A més, enmig de la muntanya, fent llenya, sempre estaven millor dos hòmens que un de sol.

VII

L'àvia posà algunes objeccions de prudència a la valenta resolució del nét; però aquest li replicà que ja estava cansat de sentir-se tractat com un xicon: era un home –com a tal el considerava ja son amic Andreu que l'acompanyà a parlar amb la seua àvia– i sota les mirades cobdiciososes de Quica i Tadeu mai seria altra cosa que el pobre i desemparat orfe que recolliren als sis anys per a recadets i baixos quefers. Decidiren la qüestió i aquell mateix diumenge a la nit, estaven els vells Tadeu i Quica a la porta de sa casa quan reberen la visita de son criat que acompanyat de la seua àvia va anar a comunicar-los la nova de son novell acord. Els vells clamaren al cel obrint els braços, però el minyó

porfidiejà amb fermesa sentint-se ja fastiguejat per l'ambient d'aquella covatxa humida i pudenta; i la bona àvia hagué de recolzar sa decisió i sortir corrents d'allí, davant dels insults que ja començaven a aflorar en la boca enorme i desdentada de la tia Quica. ¡Com respirà a gust Vicentet quan baixava amb la seua àvia per aquella placeta del vell porxe municipal cap a son niuet del carrer de Santa Bàrbara! Ja no tornaria a sentir en la seua esquena el dur garrot de la llauneria. Rodaren per la placeta del l'Hospital, per junt la vella església parroquial d'Alcoi, i penetraren en son carreret amb la sensació d'obrir-se davant ells una vida nova.

VIII

Al sendemà començà el minyó sa nova existència. Llimà i posà oli a una rovellada destraleta que guardava de son pare. Es preparà corda i corretja per a frontal i proveït de la berena per al dia eixí de la ciutat per la porta de Penàguila acompanyat d'Andreu que l'esperava matinet en la costera del carrer Caragol, davall del mur. Passaren el pont, i pujaren per l'empinat carrer del Tossal, damunt del qual, com a lloc airejat, s'estenia llavors l'estenedor de les fàbriques de draps de la ribera del Molinar. I pel camí vell de la Marina –hui travesses de

la carretera de Callosa– arribaren en una hora als alts de l’Ull del Moro i la Serreta, abundants en llenya prima ja seca.

Com gojà aquell jorn el cos jovenívol de Vicent. Braços i cames gojaren en aquella nova pressió muscular a què els sotmetia el nou treball. En menys de dues hores tingueren amuntades dues formoses piles de rames seques de pi i carrasca que no baixarien de set arroves de pes net entre ambdues. I després, per a fer temps i donar descans al cos, el so Andreu es disposà a fer trampes per a caçar conills mentre Vicent, ansiós de conèixer aquells paratges i de sentir-se orejat per aquells ventets del boscatge, pujava per l’ombria del pinar d’Ascensi fins a son cim. Ja en ell, admirà la bellesa virginal del famós barranc de la Batalla, amb son superb monòlit del Frare allà amunt al fons. Qualsevol podria pensar que per aquelles angostures es podria estendre una carretera com després la feren. Mirà cap al ponent les altures escarpades del Salt, ja coronades de fàbriques. La ciutat, reclinada en el fons de la vall entapissada de verd, pareixia cresta calcària de la Serreta, a la pujada de la qual es llançà també gojós de sentir-se banyat per aquells vivificants raigs solars que li sabien a glòria a son cos jove i entumit pel fosc antre de la ciutat. Empinat amb vigor d’atleta jove sobre aquelles rengleres de pedres del

mil lenari poblat ibèric allí trobat, i tenint sota sos peus el santuari totèmic del que tants documents prehistòrics isqueren després, contemplà els gloriosos amuntonaments de pedra de l'Aitana vers l'orient marítim i de la superba serra de Mariola que limitada al nord pels cims d'Agullent i Benicadell aixecava entre cresteries i barrancs, verdes valls i ombrius boscs, la mola formidable del penyal de Montcabrer. Fou una embriaguesa de paisatge, una set insaciable de sa terra nadiua, allò que es despertà en la seua ànima en aquells moments que li féu beneir mil vegades l'instant que es decidí a canviar l'ofici i ser lliure com els pardalets del cel i com son company Andreu.

Baixà on aquest estava junt al penyal doblement foradat de l'Ull del Moro. Menjaren en bona pau i companyia les viandes que entre els dos portaven i vers les quatre de la tarda, després d'un bon repòs a l'ombra dels pins, i quan els raigs del sol declinant més acariciaven que castigaven, se'n tornaren amb les seues càrregues a la ciutat pel mateix camí de la pujada.

IX

Però la major felicitat de Vicentet encara fou una altra. Fou conèixer Carmeta, la simpàtica filla d'Andreu

el llenyataire, que per sa orfandat de mare era a la vega-
da la mestressa i senyora de la humil llar d'aquest.
Quinze abrils gojosos i tímids emmarcats amb un
cabell negre i rull i emanant tendror per dos ulls grans
i lluminosos que acariciaven en mirar. Una dona de
carn i una nena d'esperit totes foses ambdues. Sa casa,
clara, neta i solejada, en una gran finca de lloguer
recentment construïda als afores, demostrava que
Andreu, avesat al sol i a l'aire de les muntanyes, no
volia viure en els casups humits i malsans dels carrers
estrets del centre de la ciutat; i així, en l'ample carrer
de la Corbella –abans camí de la Foia i després de Santa
Marta– fou on Vicentet conegué sa tendra amiga
Carmeta.

Se succeïren els dies de la nova existència. Decidiren
guardar la llenya en els dos domicilis. Quan venint del
Carrascal entraven a la ciutat per la part alta, feien
magatzem en el celler d'Andreu, i d'allí els dimecres de
cada setmana feien el mercat dels costalets en la placeta
dels Polits o de Sant Mateu, davall les parets de l'esco-
la pública que es creà el 1844 «per a millorar la instrucció
i educació del poble», segons ja resava llavors aquell
gran cartell de la porta que recau a la placeta de Sant
Francesc. I quan entraven en Alcoi per la part baixa, pels
ponts d'Alcassares, Buidaoli o Penàguila, descarregaven

tots dos en la casa de Vicent; i de Santa Bàrbara a la placeta del Portal Nou, on era el mercat fort els dissabtes i diumenges, ja no hi havia tant de camí.

I així visqueren dies, setmanes i mesos; es repartien bons guanys, prou més crescuts que la soldada d'abans del pobre i maltractat llanterneret; i quan alguna vegada guaitava el nostre minyó per la clara llar del carrer de la Corbella, niu que l'alosa conservava sempre tebi i acariciador, un bon glop d'harmonies inèdites penetaven en son cor virginal i els ulls d'ells i ses mans i els colors de ses galtes, soltaven un no sé què, una cosa tan divinament formosa que a ell li pareixia superior a la sensació de goig i lluminositat que li aclaparara l'ànima el primer dia que pujara al cim enlairat de la Serreta.

X

L'antic rellotge de pèndola de l'hostal-refugi de la Font Roja sonà les quatre amb vibrant campaneig. El dia, que havia començat bo, encara que gelat, s'havia encapotat de tal faisó que allà cap a migjorn s'amagà del tot el sol i a aquestes hores començaven ja a desprendre's dels cendrosos núvols lleugeres i voladores volves de neu. Andreu eixia de l'ampla llar de campana on espetegaven bons troncs i on, en tèbia i fumada estàn-

cia, havien dinat la frugal berena. I al veure com de fosc es presentava el paratge des de la replaça de la font, cridà a veus fortes a Vicentet que seguia vora el foc i es ficaren els dos en la vorera ermita. En l'espessa foscúria del llavors auster oratori muntanyenc que quasi únicament els llenyataires freqüentaven a diari amb sentida necessitat, ressonaren maldestres i amb veu tendrosa aquestes senzilles paraules pronunciades a duo:

*Puríssima Concepció,
Patrona del Carrascal,
Doneu-nos salut i força
Per a portar el costal*

I un Parenostre i una Avemaria i un *Gloria ad Patrem*. No més pregàries, no més oracions isqueren d'aquells llavis enfervorits. Les ànimes pures tenen prou amb una sola petició. Confien plenament en Déu.

I després d'uns instants de silenci en la contemplació enlairada de la Verge Maria i de son implorant intercessor sant Felip Neri s'aixecaren ambdós, es persignaren devotament i la clau tornà a cruixir tantant la gruixuda porta de fusta. Un altre calfó al foc i s'acomiadaren de la pobra família de l'ermità, guarda humilíssim posat pel municipi alcoià en la solitud

d'aquell boscatge. I càrrega a l'esquena, mam-
prengueren el retorn a la ciutat.

Quan deixaren arrere el caminal de ciprers que
allarga l'esplanada de la font s'espessiren les volves de
neu, augmentant també la grandària i a la mitja hora
l'espés carrascal blanquejava sobiranament. Refusaren
el camí del riu de Barxell, en altres temps més sec, seguit
pel racó de Sant Bonaventura i Batoi, i continuaren
faldejant el Carrascal fins a caure sobre el camí general
d'Alacant, davall mateix de la solitària i altívola ermita
de Sant Antoni Abat. S'encontraren ja en les vinyes
amples i lliures del boscatge de la partida de
Cantagallet. Mitja hora després entraven l'un darrere
l'altre pel portal de Villena; i abans que la nit de març
cobrira del negre més espés les nevades teulades de les
cases d'Alcoi descarregaren llurs costals en l'entrada de
la casa de Carmeta, que eixí a rebre'ls cresol en mà i
reblida de notícies interessantíssimes que donar-los per
a la bona fi d'aquesta verídica narració.

XI

En tot Alcoi no es parlava d'altra cosa. La veïna que
li ho havia contat a Carmeta així ho assegurava. Mai en
la industriosa i pacífica població muntanyenca no

s'havia donat el cas d'un crim tan horrorós com aquell. Un soldat fill de Xixona i procedent de Filipines havia estat el detectiu hàbil que posà enlerta la justícia alcoiana. Recollim la versió de la veïna –que circulà molts anys per l'Alcoi del huit-cents– que retransmesa per boca de Carmeta va ser la que assabentà nostres amics Vicent i Andreu a son retorn aquella nit del Carrascal.

Feia ja alguns mesos. Poc després de deixar Vicent l'obrador del tio Tadeu, es presentà en sa casa un soldat llicenciat procedent d'Oceania. Serien les nou de la nit quan trucà a la porta dels vells. Venia amb el capot blau d'amples faldons i el morrió calat en el cap. Llarga i arrissada barba negra embellia son rostre citrí endurit pels aires marins i selvàtics. Digué des del primer moment que era amic íntim de Pasqual, el fill del matrimoni que servia a Manila, i venia a manifestar-los que molt prompte tindrien la sort d'abraçar son fill. A partir d'aquestes paraules la tia Quica l'acollí amb simpatia, li féu el sopar i l'obligà a fer nit en aquella casa. El soldat pujà content son fardell de viatge que portava embolicat amb la bandera nacional, i al temps que sopava els va anar contant com vivien els espanyols allà en les illes oceàniques. Els digué que son fill Pasqual estigué en l'illa de Cebú en la memorable ocasió que un

capità alcoià, acompanyat per gents de la comarca i tres famílies de marxants catalans havien fundat el nou poble d'Alcoi en el fons d'una cala pintoresca i riquíssima en fruits tropicals de l'illa de Cebú; poblat pel desenvolupament inicial del qual s'interessà moltíssim el general Polavieja, madrileny d'espanyolisme provadíssim que governava llavors l'arxipèlag.

Després passà a parlar-los de les riqueses que tan fàcilment es conquerien en aquelles terres llunyanes i verges, i els mostrà formosos mocadors brodats a Manila i, allò que féu sa perdició, un bon pessic d'onces d'or dels Carles III i IV, que espurnejaren amb la forta dringadissa de l'or en el fons de son mocador de seda. La mirada cobdiciosa de la vella brillà espurnejant amb un afany irrefrenable. Li preguntà al seu hoste si li'n volia vendre algunes, a la qual cosa aquest respongué que no tenia ella necessitat de comprar-les, que molt prompte seria ama de les que li portava son fill.

No va complaure molt a la vella la resposta del veterà soldat, però aparentà externament conformitat, encara que la tal negativa li donà motiu perquè la més infernal maquinació sorgira en el fons de claveguera de son cervell criminal i maleït. I succeí el que el dit inescrutable de la Providència tenia disposat que passara en els seus designis incontrastables. Després de llarga estona de

conversa al racó del foc i preparat que tingué el llit, el soldat se n'anà a gitar-se en el lloc que dintre seu tan perfectament coneixia; i sos ossos, fatigats per tan gran peregrinació, feren que molt prompte s'adormira amb la plàcida idea en la ment de llevar-se la barba a l'altre dia i donar-los als seus pares l'alegria de la reconeixença junt amb el lliurament de les riqueses que portava.

Però... res d'açò arribà. En les primeres hores del nou dia, entre la una i les dues de la matinada, sonaren uns mormoleigs en l'alcova dels vells. Les paraules dures i seques de la tia Quica se li imposaren al poruc Tadeu, i en la foscúria més traïdora les mans trobaren un ganivet gran de cuina, un sogall i una aixada per a cavar un clot en el mesquí fang d'un gelat pati interior. I es consumà l'horrible parricidi; i a l'endemà les mans sangonoses de la vella gojaren infinitat de vegades comptant i recomptant les monedes d'or amb les quals el seu fill pretenia d'obsequiar-la. I passaren els mesos.

I en aquells dies mateixos que la veïna li ho contara a Carmeta havia arribat a Alcoi el soldat xixonenc que es presentà en casa dels vells preguntant per Pasqual, company seu llicenciat sis mesos abans a Manila, on feren la campanya junts per espai de vuit anys. Els explicà ço del seus formosos mocadors de pita i seda, sa collecció d'onces d'or replegades a força de fatigues

allà, sa formosa barba negra i rulla que, segons ell, li donava aspecte de general... i notà en els rostres dels vells un no sé què de terror i de fàstic, agafà al vol de la boca de Tadeu no sé quins mots incomprensibles i poregosos, que... se n'anà d'allí delerat amb el pressentiment més negre, més lúgubre, que somiar poguera un nascut. Tot l'altre fou cosa de la justícia alcoiana, que tardà poc a trobar proves irrefutables de l'horrible parricidi, que condemnaren els vells i a la casa li posaren el terrorífic malnom de la casa del crim.

XII

També Vicent fou cridat a declarar davant del jutge. Acudí nostre bon amic al jutjat quan fou requerit i manifestà planerament i senzillament tot quant sabia relatiu al matrimoni processat. Ni una paraula d'acusació ni una afirmació gratuïta del que ell no sabera. Encara que la seua àvia no li ho advertira, igual complira ell amb son deure en consciència d'home honrat. Quan isqué d'aquell quefer s'encontrà en la placeta de Sant Francesc amb son amic Andreu, que li manifestà que venia de la casa d'ell en el carrer de Santa Bàrbara on acabava de deixar-se la seua àvia quelcom inquieta de veure's el seu nét mesclat amb tan sensacional succeït.

El minyó s'acomiadà de son car amic i es dirigí a tota pressa per avall esperant calmar amb sa presència l'esperit de sa inquieta anciana.

La pobra estava aclaparada. El nét l'aconhortà amb frases d'optimisme i afecte; i al sacsejar-la amb sos braços alegrement notà en sos ulls un no sé què d'apagada malenconia que començà d'inquietar-lo. Aquella vesprada ja hagué de gitar-se la bona àvia abans que el sol acabara de pondre's pel cim del Castellar, amb l'angoixa consegüent del bon Vicent que no sabia a quin sant aclamar-se. Presumia que anava ja a perdre sa estimadíssima segona mare que tants grans i inestimables servicis en tota sa vida li havia fet. I tres dies després a la mateixa hora del capvespre i en la dolça companyia de son nét benvolgut, d'Andreu i de sa filla Carmeta, que no deixaren sol ni de nit ni de dia l'afligit minyó, i d'algunes altres persones de l'humil veïnat que acudiren, sol lícites a la pobra caseta, lliurà l'ànima al Creador la bona i afetuosa velleta que tan havia fet en la vida per la vida i benestar de son nét, nostre amic Vicent.

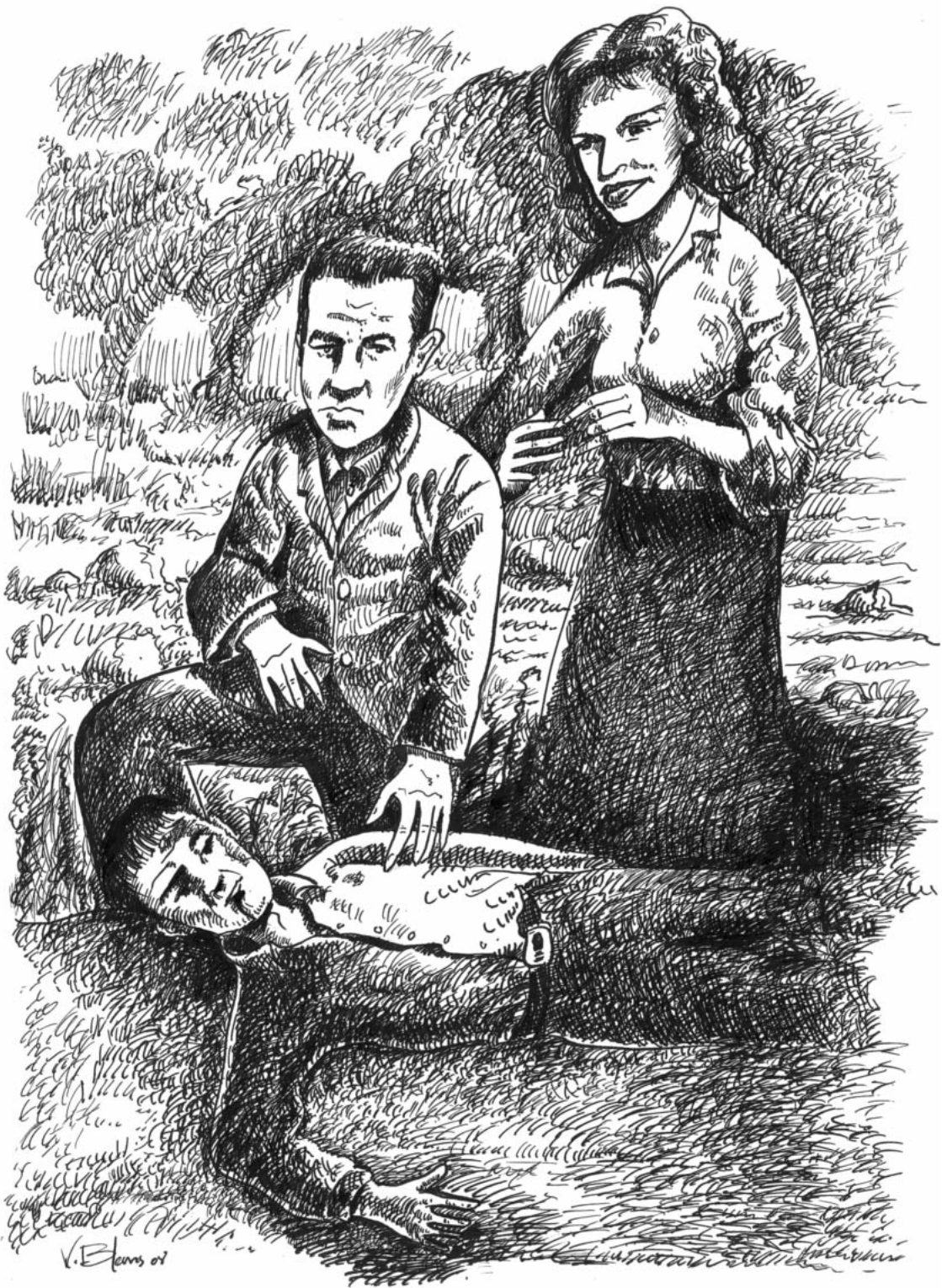
XIII

La recent dissort accentuà més en el jove el sentiment d'amor envers la jove filla de son amic que niava

ja en son cor, al mateix temps que el desemparament en què quedà el pobre orfe accentuà també la tendresa d'aquell cor femení que feia dies sospirava quedament pel minyó formós i bo que tant per l'atzar havia entrat en sa casa. La sobtada i no esperada fi de l'anciana deixà en situació tan deplorable el pobre xicot que sa dolça amigueta no pogué menys que proposar-li a son pare el que ja havia passat per la imaginació d'aquest bon home: atraure'l cap a la seua llar i oferir-li segur hostal, netedat, pa i companyia, fins que ell decidira de donar-li nova direcció a la seua vida. Mai havia cregut el trist i malaventurat Vicent que fins a tal extrem arribaria la bondat d'aquell son adorable àngel tutelar, així és que quan rebé la notícia per boca d'Andreu i l'oí després confirmada pels rogets llavis d'ella, quedà tan gratament sorprés, tan íntimament satisfet, que dubtà que no fos un somni tota aquella fantàstica i deliciosa realitat. Però no, no fou un somni allò; ni tampoc els bons ulls amb què Andreu pressentia ja el mut idil li que entre sa filla i son jove company de fatigues s'havia entaulat amb només els ulls com a mitjà d'expressió d'aquells sentiments tan íntims com puríssims.

I amb tota intensitat brollà l'amor en aquella humil llar, portant la benaurança completa a tan senzills com nets cors, al mateix temps que circulava per la ciutat la

fi desastrosa del juí per parricidi que condemnava a mort en garrot vil la tia Quica i a vint anys de presidi, que no arribà a complir amb la seua existència, el dissortat amo de la llauneria on coneguérem nostre ja venturós Vicentet el llenyataire.

PASQUA FLORIDA

Jaume s'alçà aquell dia disposat a no eixir de casa, i així i tot les cinc del matí li tocaren eixugant-se la cara amb la tovallola. Era el segon dia de la Pasqua Florida i sos amics li prometeren la vespra que anirien de bon matí a traure'l del llit i endur-se'l de pinyata; però ell pensava de negar-se. La tristor del record que la seua promesa l'havia rebutjat amb la més gran injustícia, li feia eixir ardoroses llàgrimes que la tovallola encara eixugava en ses galtes fresques. No podia ser. ¿Amb quin humor havia ell d'eixir al camp?

Des que entrà a treballar de manyà en un taller en el carrer de la Mare de Déu d'Agost, que festejava amb Pilaretos. Ja feia tres anys i mig. La conegué per Tots

Sants, en el cementeri. Ella portava mantellina llarga per son pare, acabat de faltar, i tenia llavors quinze anys; portava de la mà un germanet de sis, tot plorós. Ell, Jaume, també portava dol per son avi matern, que se l'havia criat i a qui volia ell com a segon pare. Aquell jorn, nuvolat i ventós, ja retornaren a Alcoi els tres junts per la carretera de Cantagallet, parlant del dolor i de la tristesa de les coses dels hòmens. I d'allí brotà l'amor, que els féu feliços fins a quinze dies abans d'aquest segon de la Pasqua.

La brega fou motivada perquè vingué de Barcelona una noieta que visqué abans en el pis de dalt del de Jaume, en sa pròpia casa. Era antiga companyoneta d'infància d'ell, i en veure'l convertit en un xicot tan bell i robust, li demanà, amb tot l'esparpall d'una jove educada en el món d'una gran capital, que es dignara acompanyar-la alguna estona pels llocs pintorescs on havien jugat en altres temps. Jaume, per cortesia, i perquè la xica li era volguda per tot quan li recordava, al mateix temps que per lluir sa companyia, perquè era bonica i més encara simpàtica i culta la xicona, va accedir gustós a complaure-la. Però la mala sort féu que no poguera avisar Pilaretos abans que ella els vera junts. I açò fou prou, puix que de la resta s'encarregaren les males llengües, que sempre n'hi ha.

Quantes voltes volgué dirigir-se a la seua promesa, es viu esquivat per ella, fins que s'adonà de la tergiversada de l'assumpte. Li escriví algunes lletres, però no obtingué resposta. Acabà ja d'acompanyar la catalaneta amb el consegüent reixiu de la xicona i fou presa del mal humor que encara no l'havia soltat.

A la mitja hora d'haver-se alçat, després del consuetudinari quart de gimnàstica, es disposava a pujar-se'n al porxe, on tenia una enclusa, un caragol de tornet, un mall i quatre ferramentes més del seu ofici que li aprofitaven per a guanyar-se algunes pessetes amb treballs particulars –a més de quatre o cinc llibrots vells de geografia o història de la terra, que signaven els noms de Cavanilles, Boix, Llorente i Figueras Pacheco–; però a penes havia pujat el primer tram de l'escala quan oí que li tocaven i cridaven des de la porta del carrer.

Gran treball costà als seus amics, però a la fi aconseguiren endur-se'l, encara que sota la promesa que a migjorn havia de tornar-se'n ell tot sol a dinar a Alcoi. Ja amb intenció, accediren aquells, i sense deixar-li que prenguera l'esmorzar del rebost –ja li'n donarien ells–, l'arrossegaren cap a l'alt de Sant Cristòfol, la pujada de la qual començaren contents i bulliciosos per la cornisa dels Llençols.

Cadascú es portava el que havia de menester, que llevat d'alguna guitarra o acordió, era tot menjuga. En la

colla hi havia tres teixidors de la llana i els altres tots eren manyans, companys de taller del nostre Jaume. En el riuet de Moia encontraren un grapat de patrulles carregats tots amb els típics arreus de la pinyata: cistelles, sarnatxos, taladins, bóta i guitarra. El sol, que eixia en aquells moments pels llunyans cims de l'Aitana, enviant sos raigs com focs de glòria d'un savi pirotècnic, banyava de gloriosa porpra les cares rosades i alegres dels pinyaters. I les colles que pujaven darrere començaren a cantar la vella cançó de

*Serra de Mariola,
tota a floretes...*

cant que com un salm bíblic brostà al moment fins als llavis dels qui ja estaven al peu de la creu, omplint-se així de veus matinals tota la serra, des de la font de la Uixola fins a la porta de l'ermita que domina la comarca.

Enllà en el fons es veia Alcoi com a vol de pardal, un poc emboiregat per l'alé càlid del respirall nocturn de més de quaranta mil ànimes. Grans cordons de xiques, especialment treballadoretetes de fàbrica o de taller, pujaven cantant per les estretes sendes de la muntanya. I al nostre Jaume se li bolcà el cor al sol pressentiment que poguera pujar ella, Pilaretetes; però no; cas que

pujara, el menysprearia, enganyada, com ho havia fet amb ses cartes. Els amics li pregaven que no en fera cas, que de xiques n'hi havia moltes en el món...

—Sí, moltes; però de Pilaretes com la meua, sols n'hi ha una —contestava. I seguia malenconiós.

Mentre quatre xicotes, germanes o promeses dels companys de Jaume, que havien arribat darrere, preparaven l'esmorzar damunt del guaret d'un bancal entre penyes, s'encaminaren la colla de jovençols cap a l'era, on un rogle de gent feia presentir una discussió interessant.

—¿Qui és, xe, què hi ha? —preguntà un.

—El tio Bamba que està barallant-se amb dos botiguers que han portat un gramòfon —digué un altre eixint del rogle—. Sempre en té de les seues.

El tio Bamba era el mestre de la guitarra: un vellet de més de seixanta anys, que a pesar de portar-los de càrrega en un seguit treball d'obrer, no es deixava fesseta campestre a la qual no acudira amb la seua guitarra, famosa i d'allò milloret que es feia a València fa cent anys, puix que l'heretà de son avi, qui la portà d'allà en diligència de sis cavalls i tres majorals en el temps del Palleter. El tio Bamba, a la Font Roja; el tio Bamba, a Sant Antoni; ell a tots els llocs on hi haguera broma i vinet; per consegüent, no podia mancar aquest jorn en Sant Cristòfol. En aquest moment estava discutint

sobre com són de malastrucs eixos aparells que hi ha ara per a fer música.

—L'acordió és roïn i ridícul comparat amb la guitarra, però el que és el gramòfon.., ¡vinga, home!, que això s'ha fet perquè ballen les bèsties, no les persones —deia als seus contradictors—. Amb això maten l'impuls musical de l'ànima popular; us donen la música feta, ¡i tan roïn! Escolteu i sentireu cosa bona —i fent lloc al seu costat, començà a polsar d'una manera deliciosa son preat instrument—. ¿No és açò cosa del cel, xe?

—Està molt bé, tio Bamba —contestà u dels botiguers—; però vosté no ens pot privar que toquem el gramòfon... ¡Cadascú és lliure!...

—Jo no puc privar-vos-ho; però si m'arriba el soroll a l'orella, arrear una cantalada i partir pel mig eixe caixó indecent sí que puc.

Tots es quedaren parats. Els del gramòfon marmolaven entre dents paraules que no serien gens de favor per al noble vellet; però aquest, no fent cas, agafà la guitarra i començà a cantar gojós:

*Esta nit he somiat
que m'he gitat en la pallissa;
les rates m'han rosegat
el faldó de la camisa.*

La gent s'escampà rient per la serra. Els del caixó indecent es quedaren mirant amb rancúnia el noble vellet, que, en notar-ho, els desafià amb una graciosa carassa i cantà aquesta altra cobla:

*Ma mare m'envia a escola
amb un llibre sense tapes,
i a la primera lliçó...
¡tira pallús, que m'estaque!...*

I després aquesta altra, mirant la frontera muntanya de Sant Antoni:

*Sant Antoni i sant Cristòfol
es miren i es van rient
i es diuen l'un a l'altre:
¡Quina vida que ens mamem!...*

La gent rigué de nou i per fi els balladors del gramòfon se n'anaren allà lluny a la trasposta d'una lloma, camí dels Baradellos.

—Xe, Jaume —digué al nostre amic un conegut—, ¿sabràs ja que Pilaretets festeja amb un escrivent de banc?

El tio Bamba, que s'adonà de la mordacitat de la frase, li replicà:

—No t’ho cregues, xi; este és més mentider que “La Gaceta” —esta “Gaceta” és la “de Levante”, el diari que aleshores es publicava a Alcoi—. Pilaretets sols et vol a tu...

Aconhortat per les paraules del bon vellet, s’apartà Jaume d’aquell lloc. Allà en el guaret el cridaven sos amics per a esmorzar.

Tots en un rogle, asseguts a terra, volatilitzaren la menjuga amb una fam de gos. Ous bollits que es trencaven al front del veí descuidat, sobrassada i llonganissa de Tàrbena, formatget fresquet de Cocentaina, fins bonyítol i melva. I per a desembafar no faltava un grapat de faves tendres i tres o quatre còps d’ensalada o lletuga, rentats per les fadrines amb l’aigua de l’aljub de l’ermità; i tot això arruixadet de tant en tant per llargs glops del bon vinet de la bóta del racó de cal tio Cucala.

Mitja hora després d’haver acabat, començaren a dansar en l’era al so de la música del tio Bamba i altres guitarristes; i llavors, que no abans, descobrí Jaume sa volguda Pilaretets, però voltada pels braços de l’escrivent de banc. El disgust del xicot fou enorme. Perquè ella el vera, al mateix temps que per a trobar conhort, es posà al costat del tio Bamba.

No tardà la xica en adonar-se’n i al moment li notà ell la torba. Trist, mol trist, continuà ell mirant-la, fins

que uns crits allà lluny li atragueren l'atenció. Un jove havia caigut a terra banyat en sang, Jaume començà a córrer cap allí. Tres o quatre xics més que amb el ferit estaven, li donaren explicacions.

—Ha estat el Mellat. Li ha pegat una cantalada. S'han barallat per una botja per a encendre el foc.

I el Mellat feridor, un altre xic de dotze anys, fugia ja a més de cent passes. S'agenollà Jaume cap al ferit i reconegué Jordiet, el germà de sa promesa.

—Xé, Jordiet, ¿com ha estat açò? —li preguntà mentre amb el propi mocador li torcava amorós la sang del front. I el va fer seure, sostenint-lo damunt d'una penya.

—Jaume, no és res; el lladre del Mellat; quan l'arreplegue... —digué el xiquet tot queixós.

En aquell moment arribà tota sufocada Pilaretès, la germana, avisada per un dels xics. En veure el seu promés junt al germanet, dubtà un moment.

—Jordiet, ¿que t'ha passat? —digué agenollant-se a l'altre costat de l'estimat. Tenia el bellíssim rostre encés de vergonya i rubor. Dues llàgrimes brusents aparegueren als seus ulls negres i brillants.

—Jaume, gràcies —li sospirà quedament.

—Res de gràcies, Pilaretès —li contestà ell—. Deixa'm prendre al braç el teu germanet per portar-lo a l'ermitana que deu tindre àrnica. —I l'alçà amb cura.

El xic passà un braç pel coll de Jaume.

—Pilaretes —seguí aquest mirant-la amb tendresa—, ja pots tornar a dansar a l'era. Jo que estic desocupat el cuidaré. Vés, goja tu que pots.

—Jaume, tu saps que jo no sóc així. ¿Per què em dius eixes paraules tan dures?

—Perdona'm, Pilaretes; és que vull que tu t'ho passes bé, ja que a mi se m'ha acabat la felicitat. —I ell plorà també, caent ses llàgrimes sobre el germanet ferit.— Tu saps com t'he volgut i et vull. ¿Per a què em feres somiar amb aquell paradís de la nostra felicitat? Per a robar-me'l ara no tenies dret a tot allò; però no, no faces cas del que et dic; per tu em vaig fer home honrat; em deixí el *café*⁶, els altres vicis, abandonant les males companyies pels bons consells de la teua mare. Gràcies per tot. En alguna cosa us havia de pagar tot aquest bé que m'heu fet. Vés, balla tu que pots amb el nou estimat, i sigues feliç, Pilaretes.

—Jaume, m'ofens —clamà ella plorosa i enamorada—. Tu saps massa que jo no puc voler a ningú més que a tu. Sóc teua com ho he estat sempre. L'amor verdader no mor mai. Ahir matinet, quan va ressuscitar el Nostre

⁶ Nota dels editors: Es referix a l'aperitiu de *café*, anomenat popularment *café gelat*.

Senyor, vaig pensar en tu, en el nostre sant voler que, si tu vols i em perdones, ressuscita des d'ara...

—Pilaret, vida meua —i un silenci durant el qual els ulls es prometeren grans amors, acabà de fondre'ls en un—, deixa que bese el teu germanet com si et besara a tu...

I el xiquet ferit li retornà el bes mig rient i digué mirant-los tots dos:

—¡Teniu més poc trellat!...

MARXA MILITAR

A les sis del matí eixia de la ciutat, en columna de maniobres, el regiment, que la guarnia. Segons les ordes de la superioritat, havia d'estar de maniobres en el camp dels pobles comarcans huit dies: Ibi, Onil, Banyeres, Bocairent... eren la ruta. Al cap, al mig i a la cua de la llarga fila de xicots carregats amb les cartutxeres, motxilles, bosses, fusells i altres arreus de l'equip militar –però contents i bulliciosos malgrat tan de quilo de pes, com a bon jovent– anaven muntats en fogosos cavalls esplèndidament conreats a la caserna alcoiana els caps de més alta graduació del gloriós regiment de *Biscaia 21*. Des de lluny, pareixia la columna un gran cuc que s'arrossegava indolent seguint la blanca ratlla de la carretera. Un riu de

formiguetes semblava, mirant des dels cims de les serres del barranc de la Batalla que voregen la carretera. I en efecte, un riu era, però un riu de sang jove, un riu de sang forta i sana, el millor de la joventut de la terra que la pàtria havia cridat al seu culte per a poder defensar un dia la integritat del territori, els béns i la vida dels pobles espanyols.

El sacrifici s'havia de fer. Cadascú havia deixat sa casa amb el més gran dolor del món. Per gust, ningú anava. De deixar-los en llibertat els afectes del cor hagueren desfet en menys d'un segon la llarga columna i cascú se n'haguera anat a buscar la seua ciutat, el seu poble, el seu mas... on els esperarien els pares, els germans, les núvies...

Totes aquestes coses anava pensant Tonet, bon xicot i robust soldat, fill de llauradors valencians d'enllà de l'horta del Puig, entre València i Morvedre. Però era el deure, la sagrada obligació que ens imposa la pàtria i... ¡què caram, tot era fer-se a la idea i estar contents! Al costat portava per company un altre bon xicot gallec que li deien Nicasi, fill de les llunyanes terres marines de la ria d'Arosa, en Galícia, i per les quals sospirava a cada instant –corprés per la *morriña*– ansiós de tornar-hi.

Al caure la nit –després d'algunes hores de marxa en què es detingueren en el pla del Mal Any per a menjar el

pa ja sec del carro i la calderada de ranxo guisada anant el carro-cuina per la pols de la carretera que li alçaren les mules de tracció— arribaren polsosos, suats i rendits a la primera població que tenen en el trajecte: Ibi. Vila ja de prou importància agrícola i industrial, on la major part dels soldats pensaren passar-ho bé, car la impressió que fa al visitant és de netedat exagerada i afectuositat accentuada de caràcter.

Acamparen als afores. S'establí el campament de cuines i carros furgons, es va repartir el ranxo a toc de corneta i ans de les nou de la nit començaren els caps a allotjar els soldats per les cases dels veïns. Els qui eren llauradors volien anar a cases de llauradors, per recordar la seua; i els més senyorets, de la ciutat, també volien cases distingides. Però com en açò de la mili tots som fills del mateix Déu —com deia somrient el capità Jarabo— no es va fer cas de ningú; i rics per pobres, i pobres per rics, vulgars per distingits, tots anaren on els tocà la sort; on se'ls deixava l'oficial que amb el sabre desembeinat i en alt —car és molt solemne l'acte d'allotjar soldats en cases de veïns— anava repartint-los per les cases mitja hora abans del toc de silenci.

I nostres amics, Tonet i Nicasi, tingueren la sort de caure junts i, damunt, en una casa de les de bon aspecte, de llaurador acomodat que posa son fill a estudiar. No

estava en casa i els féu l'honor de la rebuda una senyora molt simpàtica i agrada que fins i tot parlà en castellà quan s'adonà que Nicasi no n'atrapava una en valencià. Tenia de família, la dita senyora, un xic i una xica; la filla menor, d'uns vuit anys, i el fill en devia tindre uns vint-i-cinc. Tant la mare com la filla reberen els soldats amb molt de goig oferint-los quemenjar i totes les comoditats al seu abast. Però els xicots recordaren l'ordenança militar i sols volgueren allò que els era indispensable: un poc de vinagre per a fregar-se els peus, sal també per a una ferideta que tenia el Nicasi, dues cadires per a seure una estona al foc –era pel gener– i llit, blanet o dur per a passar la nit.

Mentre estaven allí en el menjador d'ampla ximenera, observaren els dos soldats que el fill no es mostrava tan complaent com la mare i la germaneta. Era el que es diu un senyoret, amb una finor femenina de petimetre que li feia desitjar per a sa membrana pituïtària els perfums més selectes, que no l'olor de peus suats, ni tan sols amb la forta olor del vinagre que tant mata l'altra i els alleuja del cansament en ser fregats amb ell. I clar, sent home de finor, de sabates de xarol i mocador de seda i perfumat –contrast que es dóna de vegades en els fills de llauradors enriquits– no li simpatitzava el que ocorria aquell jorn en el poble, i menys allò de dins sa casa. Però

s'ha de dir també que era d'estos maules que, al legant algun defecte imaginari i gràcies a les influències i diners de son pare, s'havia lliurat del servici, i no havia passat les penalitats i sofriments que la Pàtria imposa als seus fills pobres i honrats⁷.

Quan arribà el moment d'oferir-los llit, els soldats oïren mormolejar la mare i els dos fills en una cambra a part on estaven ells a la vora del foc. I després d'una llarga polèmica en què sonà molt enfadada la veu de l'home, va eixir la xica quelcom sufocada, més amable i somrient, i digué als dos amics que ja podien pujar, que en la cambra alta de la casa tenien dos matalafs molt nets en terra, on dormirien molt bé. Tonet i Nicasi li contestaren molt agraïts i mentre arreplegaren el fusell i bosses de l'equip, la mare i la filla donaren els darrers retocs a les cobertes dels jaços preparats. Pujaren l'escala que els havien vist pujar a les dos dones, mare i filla, i després de manifestar l'agraïment a tan bones com servicials senyores, que isqueren deixant-los un cresol penjant en un voltó del trespol, els dos soldats començaren a despullar-se llevant-se l'un a l'altre els

⁷ Nota dels editors: En aquella època hi havia l'anomenada *redempció en metàl·lic* que permetia lliurar-se del servei militar abonant una quantitat determinada de diners.

corretjams. Mare i filla baixaren l'escala i quedà tot en el major silenci.

Però no durà molt esta quietud. Al cap d'uns segons oïren els soldats unes veus fortes, com d'home furiós; i agafant els fusells isqueren a l'escala per a defendre, en cas necessari, la vida i honor d'aquelles dues dones que tan angelicals i bones s'havien mostrat amb ells. Però no era res d'això. Les veus eren de l'amo de casa que acabava d'arribar d'Onil, poble proper on tenia terres que li portaven a mitges, i assabentat de l'arribada dels soldats, preguntà a sa muller pels que li tocava tindre allotjats. La dona li contestà que ja estaven gitant-se a la cambra alta de la casa... i ací foren els crits de l'amo. Isqué el fill volent-lo apaivagar i el pare l'arrimà amb una espenta a un racó com un trasto.

—Aparta't, inútil —deia indignat l'home—. Si tu hagueres estat com jo en les campanyes del nord i saberes què són per a un soldat les paraules de conhort i afecte dels veïns d'un poble, i més de la casa on s'allotgen, no hagueres fet eixe acte de persona roïn. Tu i els teus teòrics antimilitarismes de mamó que no ha eixit mai de casa, et creus un home de molt talent perquè fas això. La culpa la vaig tindre jo al lliurar-te del servici, al legant fingides malalties. A l'Àfrica havies d'haver anat perquè saberes de la vida de sacrifici que porta un

soldat, perquè tots en la pàtria es queden gojant de les delícies de la pau i de l'orde...

La mare i la filla estaven arraconades i silencioses davant de la indignació del pare. Els dos soldats aparegueren per l'escala, agraïts a les paraules d'aquell home de brusa negra i blanques espartenyas catalanes, el qual, quan s'adonà de la seua presència obrí el braços cap a ells, cridant-los amb aquestes paraules:

—Veniu, fills de la pàtria, humils i esforçats defensors de nostra casa, de nostra riquesa, de nostre honor. No feu cas de l'acte d'este animal. Vosaltres sou els amos ací, i llàstima que sols per una nit siga ma casa vostra hospitalitat. Jo he estat de soldat per les terres del nord, de Bascònia; m'han obsequiat moltíssim en cases desconegudes on parlen llengües estranyes... i sé quant aprecia un soldat els obsequis del poble. Vosaltres, xiquetes –dirigint-se a la dona i a la filla–, prepareu un ressopó, un xocolate per a abans de gitar-se els xics; donem-los almenys les postres de l'humil ranxo que acaben de sopar. I tingueu en compte per a sempre que un soldat sota el trespol de ma casa és la major personalitat, porta la major glòria a què puc aspirar en el món. ¡Ah!, i prepareu també els llits de la sala major. Esta nit qui dormirà en la cambra alta sóc jo i este animal sense entranyes.

Els pobres soldats estaven que no sabien què els passava. Nicasi, sobretot, amb un peu descalç i tot faixat per la ferideta, estava tot caragolat. Malgrat no entendre el valencià, les paraules d'aquell home li ressonaren en el fons del cor com alguna cosa molt sublim, i al veure les llàgrimes en els ulls de Tonet plorà ell també; li agafaren cadascú una mà a l'amo i la cobriren de besos d'agraïment, de besos de fonda tendresa, com es donen a una mare o a un pare.

Eren besos de soldat..., eren els cors fets llàgrimes. Eren els únics diners que per a pagar tenien aquells pobres fills de terres llunyanes, de terres espanyoles, en qui la pàtria confia per a la seua defensa... mentrestant arriba el dia que, desaparegudes les causes, desapareguen també de la terra aquestes organitzacions nacionals d'hòmens contra hòmens, de germans contra germans, i siguen un fet les dolces i lluminoses paraules de Jesús de Natzaret: «Ameu-vos els uns als altres. En això coneixereu qui són deixebles meus».

DOLÇA RECOMPENSA

Jo tenia ja catorze anys complits. Era un xicot fort i robust, estudiant en l'Acadèmia Postal que en la casa de Correus dirigia el seu administrador principal n'Emili Ibarra, home molt humanista i especialitzat en llengües neollatines. La meua mare ja feia temps que volia fer-me pantalons llargs, però jo li deia que esperara un poc a fer-me més home, puix ni tenia fred en els genolls ni tampoc les cames molt peludes.

Per aquell temps mos pares es feren molt amics d'un altre matrimoni d'edat parella a la seua, els quals tenien una petita confiteria al carrer de Santa Rita. Es veu que coincidiren en els gusts quan varen fer tan bona lliga. Jo entrava algunes vegades a la confiteria a preguntar per ells, puix que sabia que els agradava

passar les vetlades hivernals vora el foguer de carbó de coc que el senyor Jaume emprava per a fer les seues especialitats de confiter i pastisser. Tenia aquell matrimoni una filla poc major que jo la qual festejava amb un tinent de la guàrdia d'assalt destinat llavors a Alcoi. Jo vaig tardar molt de temps a conèixer-la. Era molt vergonyós. Aquella joveneta, polida i consentida per ser pubilla, tenia tota mena de comoditats i gusts satisfets: vestits, joguines, llibres... i sos pares la malcriaven com a la més regalada princesa; i amb un promés militar... ¡no dic jo res!

Un diumenge a la nit, en eixir jo del cine i trobar ma casa tancada i deserta, vaig trucar a la porta de la confiteria pels meus ancians. S'obrí la porta amb un estiró del cordell de l'escala i jo vaig creuar corrents l'establiment i l'obrador i en quatre⁸ bots saltí els sis escalons que pujaven al menjador de la família.

—¿Estan ací? —preguntí en entrar a l'habitació.

—Estic jo a soles, Guillem, —em respongué la filla, que era l'única persona que hi havia allí. Tenia damunt la taula una escampada de revistes gràfiques i literàries i encara no havia tornat a seure després d'obrir-me. Era

⁸ Nota dels editors: En el text diu “dos” però hem preferit posar “quatre” perquè en valencià s'utilitza aquesta numeració per indicar successió.

el primer moment que m'encarava amb ella, i, sorprés, m'adoní com era de bella. Devia tindre uns dènou anys allò més. Era la seua cara un oval perfecte d'un cutis de rosa com el de la reina Victòria Eugènia. Sos ulls, d'un blau grisenc i lluminós, pestanyes obscures, celles fines color castany i el cabell d'un ros massa clar i brillant per a no ser de camamila. Per a mi, una aparició sobtada de la deessa Calipso que llegíem llavors en les *Aventures de Télémaque* en la classe de francès.

—Jo creia que estaven ací, —m'atreví a marmolar entropessant amb les paraules.

—És igual; seu i fes-me companyia que no tardaran a vindre vem digué amb senzilla naturalitat assenyalant-me al seu costat una cadira.

—Han pensat anar a veure “El voler i l'ambició” que fa Brosseta en el Teatre Circ, i m'han dit que si venies tu que els esperares ací.

—¿I vosté no ha volgut anar? —li sospirí amb molt de treball.

—¡Ca, home! No. No tenint ací el meu nuvi, jo no vaig amb els quatre ancians... —I es reia amb una rialla argentina i simpàtica. Ella s'adonava del meu embaràs i em digué: —Escolta, Guillemet. No em parles a mi de vosté: digues-me Alícia i tuteja'm, que si ens veren ells es riurien.

Jo no contestava ni sí ni no, i ella m'ensenyà un *Blanco y Negro* en la portada del qual figurava una allegoria primaveral en colors que representava una jove davall uns ametlers en flor que sostenien amb dues cordes una baldadora on la xica estava asseguda. Aquella familiaritat de l'admirada senyoreta em donà tants delits que li responguí cobrant ànims:

—M'agradaria, Alícia, que estiguera vosté... dic, que estigueres tu en eixe lloc i jo al darrere per agrunsar-te sota les floretes blanques de l'ametler.

—Caram, fillet; i a mi també m'agradaria —respongué joiosa—, però no s'havia d'assabentar el meu nuvi, per si se li ocorreguera, gelós, travessar-te amb una bala de son revòlver.

Vaig callar de sobte, penedit de les meues paraules. Ella es reia, però jo pensava seriosament que acabava de ficar la pota. En aquell moment trucaven a la porta del carrer. Saltí, àgil, cap al replanell de l'escala i amb un estiró del cordell els obria als teatres, que eren ells els qui venien. Ella isqué darrere de mi a l'escala i allí ens acomiadàrem, i cadascú es quedà amb els seus.

Les setmanes següents a aquella primera entrevista ens facilitaren a poc a poc la intimitat. Els meus pares invitaren els seus amics a visitar un parell de dies la nostra casa de camp en la partida dels Algar, terme de

Cocentaina, i allí baixàrem tots plegats un matinet de setembre, quan hi havia molt de raïm i figues, tot madur. Baixàrem per Alcassares, vorejant el riu Serpis. Alícia vestia una bateta de crespó de seda blanc amb floretes de colors, braços nuets i falda llarga com aleshores s'estilava. Entre els dos portàvem una gran cistella de canya amb el quemenjar per als dos dies. Els pares venien darrere per aquell poètic caminet del molí d'Albors. Ella em parlava de la seua novel·lista favorita, l'anglesa Florence L. Barclay i em contava l'argument de sa millor novel·la: *El Rosari*. Des d'aquella vegada que eixe caminet té per a mi un especial encant.

En arribar prop del molí de Barxellet⁹ ens en vàrem pujar per la costera que va al llogaret dels Algars. Passàrem per davant de la font, on llavaven la roba mitja dotzena de dones, i en arribar a ma casa ens reberen els masovers amb molta estranyesa perquè coneixien el meu natural tímid i vergonyós; poc social. Tot seguit que arribaren mos pares i obriren amb la clau nostre bonic piset volgué ella córrer tot el casalici, la part nostra i la llogada. I després del descans

⁹ Nota de l'autor: Bo serà advertir per als lectors no alcoians que estos molins que jo dic són de paper i no de farina o oli.

i de l'esmorzar m'invità ella que li mostrara totes les nostres terres i allò que de bonic hi haguera per aquella contornada. No aturava un moment ni em deixava a mi temps de retraure'm. Jo la vaig acompanyar a l'horta, baix al riu, vora les parets del molí Barxellet; i a la fonteta del fons de les figueres, i a la vinya, on menjàrem raïm de moscatell; i al nostre olivar, on menjàrem bresquilles de dos arbrets plantats per la meua mà. Vivia jo uns moments de delitós encís.

A la vesprada visitàrem amb els pares moltes casetes del veïnat on es passà bé el temps, però no tan bé com al matí que anàrem sols per aquells indrets. En fer-se de nit tornàrem tots a casa a sopar i després a preparar els llits. El de mos pares, de matrimoni, tenia dos matalafs de llana; amb un d'ells en terra estaven arreglats els dos matrimonis, però el meu llitet de cos sols en tenia un. És clar que havia de ser per a Alícia, però jo, al no trobar millor solució, em vaig gitar en un sofà raquític que teníem a l'entrada. Ella volia invertir els termes, però de cap manera ho vaig consentir.

A l'endemà ens llavàrem la cara tots dos junts, arruixant-nos per aquell pati amb les safes d'aigua. Anàrem a la font diverses vegades a portar entre els dos algun cànter. I les llavaneres comentaven la nostra alegria de viure. Ella féu de presseta allò que li manaren,

agranar i arruixar el pati, i després d'esmorzar desapareguérem tots dos de casa. Primer collírem el millor raïm de la vinya i després de deixar la cistella en casa ens en pujàrem cap a amunt creuant la via del ferrocarril de Gandia, la carretera de València i la via de Xàtiva; ens internàrem pel pinar de Gormaig que tenia uns racons molt tapits i espessos i algunes clarianes poètiques. En un d'estos clars del centre del bosc seguérem a terra per descansar. Jo portava en la butxaca un tomet de *Las Novelas Ejemplares* de Cervantes per manament de n'Emili Ibarra, mon professor, i li llegí una estona de *La Española Inglesa*. Ella tragué després del seu si una novel·leta de la *Novela de Hoy* l'autor de la qual era Álvaro Retana. Jo quedí esgarriat.

—Xica, eixe tio és molt pornogràfic —li diguí.

—Me l'ha donada el meu promés i m'ha dit que està molt bé, respongué ella.

Jo la vaig fullejar i en efecte, fins els dibuixets que la il·lustraven eren prou atrevits. Li aconsellí de no llegir-la i que li contestés al nuvi que ella era una senyoreta amb pudor encara. (¡Que atrevits els meus catorze anys!).

—És que el meu Patrici és un home i jo una dona; i com que tu, Guillemet, eres encara un xicon que no tot ho pots llegir...

—Està bé, Alícia, això deu ser, —li repliquí.

Callàrem els dos uns moments, llançà ella la novel leta i després es tirà per complet sobre la fulleta de pinotxa i digué:

—¡Quin gust de gitar-se cara al cel!...

Jo vaig fer el mateix a dues passes d'ella i al cap d'un moment li oïa recitar amb sa veu harmoniosa i dolça aquestes estrofes:

*El pinar m'és a la vora.
¡Oh dolcesa del pinar!
Els refilets, dalt dels pins,
de tots els ocells divins
que encantaven el pinar.
El pinar m'és a la vora.
¡Quantes coses en una hora,
que ara no puc revelar!...*

Quan ella acabà jo em vaig incorporar al seu costat i amb el més devot silenci la contemplava de prop. Ella em somreia joiosa amb sa rossa cabellera escampada per sobre la catifa de fulletes de pi. I guaitant els seus ulls jo li deia:

—Alícia, com es veuen de bonics el cel i les copes dels pins a dins dels teus ulls. Em semblen un espill de

blavor marina. Pareixen també l'ocular de la meua maquineta fotogràfica.

Ella s'incorporà, estirant sos perfectes braços nus cap a davant, i em digué quedant asseguda amb la cabellera plena d'agulletes de pi:

—Escolta, Guillemet. ¿Saps que per a ser tan grandot tens ocurrències molt originals? Mira que dir-me a mi maquineta fotogràfica. ¡Quina floreta, home!

Es plantà dreta, s'espolsà les fulletes de la cabellera i ens en tornàrem a casa un poc silenciosos.

Un altre dia, després d'un mes de nostra visita als Algars, acordaren passar un dia complet en el delitós sojorn camperol de Sant Cristòfol de Cocentaina, i allà ens n'anàrem tots un matinet, prenent en l'estació del nord el tren de Xàtiva. Baixàrem en la de Cocentaina i d'allí a l'esplanada dels arbres de Sant Cristòfol pujàrem cantant aires de la terra, Alícia i jo. Passàrem el matí admirablement i després de dinar en una d'aquelles monolítiques taules de pedra, jo me'n vaig pujar amb altres xics que per allí hi havia a la lloma del castell. Quan ella se n'adonà de la meua fugida es tirà també serra amunt per la sendeta darrere de nosaltres. Son pare la cridava a veus altes per tal que baixara on la gent preparava un ball per a les xiques de la seua edat, però ella..., ¡espera't un poc!, darrere la patuleia

de xicons, fent-li senyals a son pare amb la mà que no baixava.

—Però xica, ¡que vas a trencar-te el cap per eixes roques!... ¿Estàs boja?

I ella li contestava amb sa mímica mentre em deia a mi, que estava a huit o deu passes:

—¡Dóna més gust, a estones, d'estar boja!...

Quan arribàrem dalt del castell, obra romana¹⁰ encara prou massissa, seguérem a l'ombra d'aquelles voltes seculares i ella ens formà en rogle i ens contà les rondalles del “Llop de la foia fonda” i després la de “El corb i la raboseta”. Pareixia una fada enmig dels huit o deu xicons que l'escoltàvem embadalits. Jo estava molt orgullós que ella fos més meua que de tots els altres.

A banda d'aquestes eixides, poc era el que jo parlava amb ella, perquè en sa casa, sempre que jo passava li veia el promés agafat als ferros de la finestra. Unes vegades amb son capot blau de pesat faldó i d'altres amb son ajustat uniforme que li realçava el seu posat. I si no m'era molt necessari, procurava de no acostar-me per allí. M'era naturalment antipàtic el sortós tinent d'assalt.

¹⁰ Nota dels editors. Van ser els conqueridors cristians (s. XIII-XIV) els qui construïren aquesta torre-castell, un dels exponents arquitectònics goticomilitars més interessants del País Valencià.

Uns dos mesos després d'allò de Sant Cristòfol de Cocentaina, tornava jo per sa casa a portar-los una caixeta de panses que el meu pare havia portat de Dènia. Un senzill obsequi. Alícia estava allí molt seriosa. Em paregué una altra completament diferent. Estant jo allí al menjador se n'entrà ella a la seua habitació sense mirar-me. Li preguntí a sa mare, la bona senyora Júlia, que em digué:

—No faces cas, Guillemet. Crec que està de morros amb el promés i damunt se li ha mort el canari.

De veres que vaig sentir aquelles desgràcies de la meua estimada amiga. Donant-li expressius records per al marit i per a la filla, em vaig acomiadar de la pobra dona.

—Adéu, fillet; i digues-li a ton pare que estem molt agraïts per la bona memòria —em digué acompanyant-me fins a la porta de la tendeta. A l'endemà de matí, que no teníem classe de matemàtiques a Correus perquè el professor en Llorenç Francés estava malalt, els quatre deixebles que érem decidírem fer un passeig pel camp. Però al poc temps, un d'ells, Satorre, se n'anà a casa a estudiar geografia postal; l'altre, Peralta, ens acompanyà pel Viaducte fins a arribar a sa casa, al començ de la carretera de la Marina. I d'allí en amunt, sols Jordà i jo férem el passeig per aquella partida dels Pagos, fins arribar als cingles de l'Ull del Moro. Un parell d'hores

portàvem de saltar i botar per aquells boscatges, de llegir versos de *L'Espill a trossos*, que jo portava en la butxaca i que acabava de publicar a València Almela i Vives, i de menjar cireretes de pastor dels espinosos gargullers, quan vaig albirar jo un niuet de verderols en el tronc foradat d'una vella carrasca.

—Xe, Jordà —diguí a mon company—, fes-me cadireta que vull pujar a haure eixe niu de verderols. Mira que bonica és la mareta; li faré un regal a una xica que se li ha mort el canari.

El bon amic s'ajupí de genolls al tronc, i jo, pujant damunt de la seua esquena, vaig ficar amb molta cura els dos verdolets del niu a l'interior de la meua boina. Després els núvols taparen el sol i començà a fer fred i l'un i l'altre se'n tornàrem de presseta cap a Alcoi. Jo amb els pardalets dins la boina i el vent jugant amb els meus cabells en desordre.

En la Plaça ens separàrem. Jordà se n'anà cap a Correus i jo cap a la confiteria de la meua amiga. En arribar li preguntí a sa bona mare on era Alícia. Em respongué que estava a la seua habitació. Me'n vaig pujar amb quatre salts i al trucar a la porta em respongué des de l'interior sa veu adorada:

—Entra, Guillem.

Estava inclinada sobre sos llenços brodats amb cara

de tristor. Alçà el cap i em somrigué. Estava guapa fins i tot en sa malenconia.

—¿Què portes aquí? —em digué mirant cap a l'interior de la meua boina.

—Dos verderolets que he agarrat per a tu, Alcía. Estaven en l'Ull del Moro, en el tronc d'una carrasca. Són un poc lletjos encara, però en fer-se majors veuràs que bonics. La mareta era preciosa. S'ha quedat allí piulant...

—¿Què dius! —exclamà ella al parer commoguda, apartant el cobertor brodat amb flors i agarrant-me la boina amb els pardalets—. ¿Que la mareta plorava!.. ¿I tu has tingut entranyes per a robar-li els fillets?

I em mirà amb uns ulls que em feren por, tant bonics i tot.

—Eren per a tu, Alcía —volia justificar-me jo—; per a la teua gabieta buida...

—Mira, Guillemet. Si vols que jo siga bona amiga teua com fins ara, em faràs el favor de tornar-te'n a l'Ull del Moro i deixar els pardalets al mateix niuet. Que els retrobe la mareta seua i s'alegre de la teua bona acció. Corre, vés, que després jo et donaré la recompensa.

Em varen convéncer les seues paraules. Feia fred. El cel estava molt encapotat. Me'n vaig anar a Correus a buscar el meu company Jordà que m'acompanyara de nou, però ell i els altres em prengueren per boig i m'envià a passeig. I jo, aguantant les rialles que de mi feren,

me'n vaig anar sol. Començaven a caure busquetes de neu. Massa raó que tenien ells.

Jo i la meua boina entre mans vaig repassar el Viaducte i mamprenent la costera de la carretera de Benilloba, sempre per les travesses, als tres quarts d'hora estava, tot ple de neu el cap i els muscles, davant de la carrasca on encara piulava la pobra mareta, sense conhort dels òrfens que jo li havia robat. A falta de l'amic que m'aüssara, vaig arrimar dos cudols al tronc de l'alzina i fent cadireta amb ells deixí els verderolets a dins del niu, on sa mareta els rebé amb harmonioses piu-ladetes de goig.

Complida la meua missió enmig d'aquella natura silenciosa que es blanquejava per moments, vaig restar als peus davant de l'arbre un instant i torní a reprendre el camí de la ciutat. Seguia nevant, espesset a més a més. Em vaig ficar la boina al cap després de repentinarme amb els dits les nevades grenyes i vaig continuar mon camí enmig d'aquelles blanques solituds. Al passar per darrere del mas anomenat Pago del Notari, vaig albirar un cos obscur que pujava pel camí al meu encontre. A mesura que s'acostava i el veia millor entre la nevisca; em pareixia un frare amb sa caputxa calada, però a les poques passes no vaig poder contenir la meua exclamació de sorpresa:

—¡Alícia!

Era ella, amb sa gavardina blava de folro de goma, espècie de *pluma* ampulós i elegant, i la caputxa cobrint-li tota sa rossa cabellera i part de la cara. Estava enrojolada per l'exercici de la passejada i calçava botes altes de les dites *katiuskes*.

—¡Però, quin poc coneixement de xic!... —exclamà ella detenint-se davant de mi.

—¡Tu m'ho has manat!...

—Però, home; ¡no sabia que estava a punt de nevar!... ¿A qui se li ocorre?

—Doncs a tu de manar-m'ho i a mi de complir-ho —responguí—. Ja està la mareta contenta en son niuet i els pardalets ben cuidats. I tu ben satisfeta, ¿no és això, Alícia? —li preguntí per fi.

—Ja ho crec, Guillem. Eres un home... amb pantalons curts.

I agafant-me falaguerament pel braç, ens en tornàrem juntets cap a la ciutat.

En arribar a sa casa era ja migjorn passat. Entràrem en la tenda i es llevà la caputxa impermeable tot sacsejant-se després la daurada cabellera. Li contestà a la veu de sa mare que preguntava des de dalt qui era, i obrint-me els vidres de l'aparador dels pastissos i confits em digué amb encisador somriure:

—Hala, fillet; menja't tots els que vulgues, que bé t'ho mereixes.

Jo quedí plantat amb cert gest d'incomprensió.

—No, que és hora ja de dinar –li responguí per fi—. A més, Alícia; ¿tu creus que jo ho he fet per uns quants pastissos o caramels?

—Ja sé que no, Guillem; però, ¿quina cosa millor puc donar-te?

Estiguérem uns moments silenciosos l'un davant de l'altre. I de sobte sa cara s'il luminà amb un gojós somriure. I acostant-se a poquet a poquet cap a mi, m'agafà el cap amb les seues dues mans, tèbies per tot just desenguantades, i m'esclafí un bes silenciós damunt la meua boca. Jo quedí fora de mi. Mai m'haguera esperat aquella mena de recompensa. Vaig mirar-li els llavis rogets i ben dibuixats, i em fiu colorat com una tomaca. Ella també canvià de color i exclamà tota esglaiada:

—¿Què he fet jo, Déu meu? –I se'n fugí del meu davant amb precipitació, posant-se les mans a la cara.

—¡Alícia!... –volguí jo cridar-la tènueament.

—¡Que boja sóc! –sonà plorosa sa veu en la foscúria de la rebotiga.

I no la viu més.

L'amistat amb aquelles persones va anar gelant-se en ma casa. Tres anys després vaig saber que es casava

amb un jove d'Elx que venia a Alcoi a portar dàtils i magranes amb un magnífic camió propi. Li volguí fer un regal de boda... i li vaig enviar una maquineteta fotogràfica de bona qualitat. El dia de la cerimònia, en la vella parròquia de Sant Maure i Sant Francesc, vaig parlar amb ella per primera vegada després dels tres anys. Es dirigí ella a mi, formosíssima com estava vestida de blanc, em presentà son marit, Albert Ripoll –i com se li omplia la boca de goig al pronunciar el nom!–, i em donà les gràcies per l'obsequi. Em prometeren els dos enviar-me una col·lecció de les millors fotos que feren en el viatge de noces. I compliren la paraula.

En la lletra que acompanyava les fotos –de Mallorca, de Barcelona, de Ripoll amb son famós monestir, de València i les millors ciutats del nostre antic reialme–, i ja des de sa residència en la ciutat de les palmeres, m'invitaven a passar amb ells dos o tres dies en ocasió de la Festa d'Agost. I jo... acudí ben gustós i vaig presenciar la magnificència polifònica del Misteri davall les voltes de Santa Maria, que fan vibrar l'esperit elxà amb el més fondo fervor valencianista, que desprenen les paraules del més primitiu verb català en què està escrita la consuetud, l'únic auto sacramental encara viu malgrat els segles.

A l'endemà em portaren en excursió marítima maravellosa a l'illa de Tabarca, on dinàrem vora la

mar un arròs amb marisc deliciós; i el retorn el férem pel port d'Alacant, en l'Esplanada del qual desembarcàrem, pagant-li a l'amo de la barca fins el retorn a Santa Pola. En la bella ciutat del Benacantil m'acomiadaren, acompanyant-me els dos a l'autobús de l'Alcoiana, i en arrancar el cotxe i estrényer-los les mans als dos, m'adoní que Déu l'havia feta tan feliç a la ciutat de les palmeres com jo li desitjava des que ella m'obsequià amb aquella... *dolça recompensa* quan jo portava encara pantalons curts.

ROC EL POLLASTRE

Quan la senyoreta Isabel Català, mestreta de xiques de la vila de Calp, obria els vidres del balcó de la seua escola tots els matins, la visió de maravella del penyal d'Ifac li absorbia tots els dies uns minuts amb la seua gojosa contemplació. Aquella roja flamarada d'ocres i daurats que encenia el sol ixent damunt la intensa blavor marina era cosa de sempiterna admiració per tothom que tinguéss una miqueta de sensitiva imaginació. I ella ho era, i molt, de sensible i espiritual. Era filla d'Alacant, on havia cursat els seus estudis a l'Escola Normal. I Calp era la primera escola que obtenia de forma interina. Lectora de Gabriel Miró, de Costa i Llobera i de Rabindranath Tagore, li demanava a Déu constantment una eterna vocació maternal per a

la seua professió. I Déu li la donava, jo ho crec, perquè amb els seus gojosos vint anys, era la criatura més dolça de tracte i suau de maneres que hi havia en tota la regió valenciana. El seu pare, empleat d'un comerç en Alacant, l'havia acompanyada a Calp per a prendre possessió. I al trobar-se amb un poblet molt petit i tranquil, sense més gent que la marinera i llauradora, i en ell una fondeta tranquil·la i familiar que regentava una dona viuda ajudada per una germana fadrina, se la deixà allí hostatjada amb tota tranquil·litat i confiança.

Feia un parell de mesos que la jove estava en Calp quan aquell matí, en obrir com sempre el balcó de la seua escoleta, fronter a la maravella del penyal, es trobà estranyada amb dos o tres vidres trencats, els fragments dels quals li caigueren encara als peus. Un esperit com el d'ella, selecte, sensible, incapaç de fer mal a una mosca, era necessari que sentira molt el fet. La seua ment cavil·lava entristida, quan les primeres xiquetes que entraren en l'escola li aclariren el misteri. Havia estat Roc el Pollastre, amb una cantalada. Preguntà ella qui era eixe Roc el Pollastre i li digueren que un xicon molt maleit que tenia ja quinze anys, que el mestre de xics, don Bruno, havia expulsat diverses vegades de la seua escola i que havia estat tancat a la presó per lladre.

La pobra mestreta no podia pensar en què hauria pogut ella ofendre el malastruc minyó, però l'opinió de les deixebles era que com ell era una bala perduda, sense més ni més havia tirat una pedra quan passava per la carretera que va al penyal i ho havien pagat els vidres de l'escola com podien haver estat els de qualsevol altra casa veïna. La dolça i jove pedagoga acabà per no voler pensar més en l'incident i envià avís a casa del llauner perquè li reposaren els vidres trencats. Ella ho pagaria i en pau.

Aquella vesprada era dijous, tarda dedicada a la vacança tradicionalment en esta terra. Isabeleta volgué aprofitar-la per a fer un passeig per les platges que van al penyal. Estaven a mitjan novembre i feia un dia molt tebi i solejat encara. Buscà les poques amigues que tenia al poble. Pepeta Feliu, sa cosina Angeleta, Maria Ferris, Nardeta Tur, i totes li manifestaren de tenir molta faena aquella tarda per la qual cosa sentien molt de no poder acompanyar-la. Ella se'n baixà conformada cap a la fonda a dinar i ja de sobretaula li deia a la senyora Xima, la patrona:

—Tan bon temps que fa i quina llàstima que no puga jo eixir de passeig cap al penyal

—¿I això, senyoreta Isabel, què li passa que no pot passejar? —li preguntà la fondista.

—Doncs, que les meues amigues tenen totes faena i no em poden acompanyar.

—Ah, ¿però vosté té por de perdre's en este poblet com el puny? No, dona, no; que ací tots ens coneixem. Si vol passejar pot anar tranquil la que jo li assegure que res no li passarà.

—¿Diu vosté? Doncs hi ha per aquí un que li diuen Roc el Pollastre...

—Eixe, —l'interrompí la senyora Xima—, deu ser més perillós per a un corral de gallines o per a un bancal de faves o pésols que per a vosté. Encara, si vosté portara una cartera amb tres mil pessetes... ja seria una altra cosa. Però en ell, ni això.

—Això sí, que jo, amb un llibre a la mà, poca cosa puc oferir a ningú que m'isca al camí.

Acabà per decidir-se. I a cosa de les tres de la tarda, amb un llibre de versos de Costa i Llobera i amb l'ombrel la de seda escarlata davall el braç per a tapar-se el sol al cap quan seguera a llegir vora les ones, sortí de la casa on s'hostatjava.

Baixà per les duanes amb son passet àgil i nerviós i prompte arribà a la platja de l'Algoleja. Allí ja, jugant amb les ones que li arribaven escumoses fins a la punta dels seus peus calçats primorosament amb sabatetes d'ant blau, continuà son camí cap al penyal. Caminà més

de mitja hora abstreta en sos pensaments juvenívols i optimistes xafant ja arena fina, ja grava redona, ja roques rosegades per l'escuma marina. Arribà al lloc anomenat Banys de la Reina i admirà tant aquelles ruïnes del temps passat, aquelles parets mil lenàries que formen encara hui una piscina tancada per a banys tranquils i marítims —amb els seus desguassos i tot per a la renovació— que decidí de quedar-se allí a llegir.

Asseguda sobre un d'aquells murs mil lenaris, amb l'ombrel la escarlata oberta sobre el seu cap, estigué sola uns minuts amb el paladeig suau de la remor marina, la bromera de la qual saltava davant d'ella. Contemplava la línia de l'horitzó, els penya-segats verticals del penyal daurats pel sol en la pau de la vesprada. I quan estigué la seua ànima saturada del paisatge, es posà a llegir en veu alta les cadencioses estrofes del *Pi de Formentor*. A la meitat estaria d'aquest poema quan sense alçar la vista del llibre notà com una ombra plantada al seu costat. Esglaiada girà la vista a poc a poc cap a ell, fins a trobar-se mirant cara a cara un xicot de pell recremada pel sol, esbullada mata de cabells negres i ulls negres i quelcom vergonyosos que la miraven callant. Vestia camiseta d'estiu de mussolina blava, despitalada i amb mànegues curtes, i un pantaló blanc. Ella estava astorada, sense força per a dir paraula.

—Senyora mestra, jo sóc Roc, el Pollastre— digué per fi l'apareguda figura. I la mirava com si li demanara perdó i volguera infondre-li confiança. Ella per fi pogué respondre amb veu tímida:

—Està bé, home; tu diràs quin mal t'he fet per a...

—No, senyora, mal ningun —la interrompé el xicot—. ¡Els vidres li'ls he trencats jo perquè vosté s'adonara que jo era al món!

—¡Caram! ¡Quina manera de presentar-se! —exclamà ja un poc serena la jove; i tancà el llibre i procurà de plantar-se.

—Li hauran dit moltes coses roïns de mi, —afegí ell—. No s'ho crega tot. Ara jo voldria que vosté em donara lliçó fins a aprendre de lletra i escriure regular. El mestre, don Bruno, no em vol a la seua escola; diu que ja sóc massa major. I sempre està dient-me animalot, *bruto*, cafre, bèstia i altres cosetes així.

Però home, —li respongué quelcom interessada la mestreta—. ¿Què li hauràs fet tu a don Bruno per a tantes carícies? Suppose que si a mi m'has trencat els vidres sense conèixer-me...

—Doncs a ell li vaig tirar un tinter de tinta a la camisa, li vaig tombar la taula, li vaig partir un mapa...

—Bona recomanació per a mi, amic —digué ella. I es quedà seriosa davant d'aquell «cas» que se li presentava.

El ventijol de la mar li feia tremolar la bateta de crespó de seda blau i li onejava els rulls de sa cabellera castanya. Sos ulls blau cel d'un mirar acariciador, d'una serenitat i dolçor inefables, contemplaven el desacreditat xicot amb una curiositat no exempta de simpatia. Ell seguí:

—Com vosté sempre va amb les xiques més riques del poble que a mi em menyspreen i em tenen per un perdulari arrematat... doncs jo no sabia com presentar-me i dir-li açò. I li vaig trencar els vidres, que li'ls posaré nous demà, i esta vesprada, al veure-la eixir de la fonda l'he seguida fins ací.

—Però home, jo no puc fer aixó, —respongué ella resolta—. Jo sóc mestra de xiquetes i tu deus anar a l'escola de nit, amb el senyor mestre i els xics de la teua edat.

—Això ja ho sabia jo que m'ho diria; però jo vull convéncer-la que aprendré més amb vosté que no amb ells. I tindrè més gust d'estudiar perquè vosté anirà a les bones amb mi i no a les males. I amb vosté jo seré un tros de pa i amb el mestre sóc... com diu ell, un salvatge.

La pobra Isabeleta no sabia com eixir del fang en què l'havia ficada aquell llobarro. Dir-li que no allí mateix era perillós; la podia fins i tot llançar al moll. Dir-li que

sí, sense consultar amb el senyor rector tan sols, també li semblava aventurat.

—Bé, Roquet, —li digué amb un somriure ambigu—, allò dels vidres no ho repares que jo he avisat al llauner que els pose.

—¡Això no! —replicà ell coratjós, bellugant ses grenyes negres—. Si li'ls posen li'ls tornaré a trencar. Demà a migdia en eixir les xiquetes aniré jo. En falten tres, ¿no?

—Bé, com tu vulgues, —digué ella temorosa davant d'aquella ànima indòmita—. Sí, tres en falten.

—Bé, senyoreta Isabel, —digué ell mirant-se-la amb somriure de llop marí i acariciant el nom d'ella al pronunciar-lo—. Ara me'n vaig d'ací perquè seguisca llegint tranquil la. És vosté molt bona, com m'ho pensava. Fins demà al migjorn. Adéu.

I sense esperar resposta desaparegué del seu costat amb la mateixa rapidesa amb què s'havia presentat. Ella ja tenia en què entretenir el seu pensament. Volgué continuar amb el *Pi de Formentor*, però no pogué. La fantasia de l'immortal poeta de la nostra llengua no tenia força davant la realitat de Roc el Pollastre. Però la veritat era que la seua ànima ja no sentia el temor d'abans, quan li era un ser desconegut i potser criminal, que li havia trencat els vidres per algun misteriós motiu. Ara

el veia com un infeliç molt necessitat de carícies i bon tracte per a fer d'ell potser un cor d'or.

Acabà per iniciar el camí de retorn cap al poble. Pensà que aquell vespre, ja fosquet, aniria a veure el senyor rector mossén Francesc Cendra per a confiar-li l'assumpte i demanar-li parer. I així ho féu.

El senyor rector, que era fill de Benissa i vivia amb la seua anciana mare en la part alta del poble, vora l'església parroquial, la rebé encantat en el seu despatx ple de caragols marins, trossos de coralls i madrèpores ramificades: un petit museu oceanogràfic. Una curiosa i personal instal·lació elèctrica donava fantàstic i colorit aspecte a aquestes troballes marines i també a algunes estatuetes de pedra i bronze de divinitats gregues trobades als voltants de l'Ifac. La nostra jove estigué encantada en aquella pau casolana de la rectoral. Per una finestra enreixada es veia la placeta solitària al capvespre.

Mossén Francesc, al saber la causa de la visita es quedà pensatiu i capficat. Passà una dona per la placeta i, casualitat, era la mare de Roc que vivia allí propet en una casota vella i desmantellada de construcció moresca encara. Isabeleta preguntà. Era ella una pobra viuda d'un mariner que naufragà, i el xicot no era maleit del tot, però d'un geni terrible. A vegades tenia un cor que no li cabia dins del pit. Però la rebel·lia li era congènita

i era allò el que li feia mal.

—A mi ha vingut a confessar-se i m'ha dit coses tan grans que no caben en el confessorari. Estigué dos mesos tancat en la presó i el portaren i tot a Callosa d'en Sarrià —seguí explicant el rector— emmanillades les mans i entre els dos civils, per haver robat tres gallines. I resultà que les gallines les havia portades a casa de la Narda, una pobra viuda del carrer de l'ermita que sis mesos després d'ofegar-se-li el marit a la mar d'Eivissa va comprar dos bessonetes. Però ningú volgué declarar-ho al prompte perquè no li llevaren les gallines a la pobra, que bé les necessitava.

Li podria contar moltes més coses, senyoreta Isabel, —seguí el sacerdot—, però per a prova basta un botó. Ara vosté faça allò que més l'acomode. Segurament fa vosté, ensenyant-lo, una gran obra de caritat. Jo, si no em fos tan conegut, ja ho veu, veí d'esta placeta, li diria a vosté que de cap manera. Però és vosté molt jove i ben pareguda, la veritat, —somrient— i ell no deixa de ser una bala perduda, una mala cabra, com per ací diuen.

La jove escoltà commoguda i agraïda el capellà i se n'anà d'allí decidida a complaure en son desig de perfecció humana el fill de la viuda del mariner.

Estaven les xiquetes de l'escola cantant per a l'eixida allò de

*La claror de matinada
mou les ales dels ocells,
i perleja la rosada
sobre lliris i clavells.
Amb esclat de goig i vida
la natura ha despertat.
¡Primavera beneïda
que te'n sent, el món, de grat!
En tes flaires se sadolla
de purea l'esperit;
del teu cel amplíssim brolla
font eterna d'esperit.
¡Dura força, Primavera,
que és el nostre somni d'or
retenir-te, riallera,
ben a prop, propet del cor!*

quan la senyoreta Isabel viu entrar el ja simpàtic Roc amb els vidres davall el braç i regle, metre, diamant i martellet en l'altra mà. Les nenes el miraren amb por i curiositat mentre anaven eixint i la mestreta acudí cap a ell saludant-lo ja sense dubtes.

—Ja veus que no els he posats.

—Ha fet bé; era jo l'encarregat de fer-ho, —respongué ell. I començant a prendre mides dels marquets buits,

tallà els vidres que portava amb el diamant emprat al llauner com totes les altres aïnes. Isabeleta el mirava amb silenci. Treballava tot ajustat i en menys d'un quart d'hora acabà la seua tasca i s'ho deixà tot la mar de ben arreglat.

—Ara ja pot perdonar-me la meua barbaritat, ¿no? —li preguntà ell somrient-li amb ses files de dents blanques que destacaven del cutis iodat pel sol i per la mar.

—Sí, Roquet, m'has complit com un home —li respongué ella. I afegí cenyint-se el cinturó del guardapols blanc que duia les hores de classe. —I ara si vols dir-me el llibre que passaves... començarem nostra feina.

—¡Ah! ¿Però sí que me'n dóna? —exclamà ell transportat de joia—. És vosté la persona més bona del món.

—No, fillet, no tant; una mestra qualsevol ho faria —digué ella commoguda.

—No, senyoreta Isabel; una mestra qualsevol no ho faria. Jo sóc molt roïn... tots ho diuen, —i el pobre xicot volgué besar-li les mans d'agraïment a la bella mestreta que acabava de dir-li fillet, com sa mare, i que quasi solta una llagrimeta.

La primera lliçó fou curteta. Sabia fins a la trenta-quatre lliçó del Cató. Les síl·labes mixtes començava a lletrejar-les. Ella li repetí dos lliçons d'allí en avant i

després li posà una mostra amb sa elegant lletra vertical que deia: “Roc Orts Prats vol aprendre prompte a llegir”. Li la féu lletrejar abans i després li la féu copiar huit vegades. De comptes ell en sabia traure de cap, però no fer les operacions escrites. Tot allò s’ho havia ensenyat en els quinze anys que estava al món, quasi bé sense anar a l’escola, i allí el prenia Isabeleta per son compte.

Tots els dies, a les dotze, quan l’escola es buidava de xiquetes, entrava ell amb sa camisa blava d’estiu i damunt una jaqueta de pana fina –tot li ho havia regalat un senyor d’Alcoi que a l’estiu passat tingué un fillet de sis anys en greu perill d’ofegar-se vora el penyal, i ell, Roc, li l’havia salvat sense voler prendre cap diner en recompensa-, i mentre ella corregia quaderns de les deixebles absentes, ell llegia i escrivia els deures literaris i matemàtics que li posava.

Cada dia tenien una estona de conversa i ella li corregia les expressions fortes a què ell era acostumat. Li ensenyava moltes paraules de castellà que no coneixia. Ell no volia contar-li res de sa vida mes ella anava esbrinant coses d’ací i d’allà que li ressaltaven la noblesa de son deixeble. Va saber, per exemple, que els vidres que li posà a l’escola eren furtats d’una caseta de camp el propietari de la qual li volia reclamar a ella l’import. Ell, Roc, li va explicar:

—És veritat, senyoreta Isabel; però és perquè un dia anava jo per un caminet i el tio Morro em cridà a sa caseta. Acudí jo i al tindre'm davant, jo confiat, va i em solta una bufetada amb tota gana i em diu: «Tin, Pollastre, perquè no tornes a passar més per la meua senda. Ací a tu no se t'ha perdut res». Aquella vesprada li vaig trencar els vidres a vosté i a la nit li'ls llevava a ell de la caseta.

Isabeleta no tingué més remei que somriure comprensiva.

Un jorn de finals de novembre la jove caigué malalta de grip. Quan Roc anà a l'escola a les dotze es trobà en lloc d'ella una altra jove del poble que la substituïa. Ell la coneixia. Era Emília Jordà, filla del metge don Antuli, molt amiga d'Isabel i disposta sempre a fer-li un favor. Perquè un mestre no té dret a estar malalt. Aquella joveneta, rossa i de cara redoneta i simpàtica, li digué la causa d'estar ella allí i que li donaria lliçó a ell amb molt de gust. Però el nostre esquerp jovençol agrafà la finesa i se'n tornà a eixir cap al carrer. Es dirigí seguit cap a la fonda i li preguntà a la tia Xima què era allò que retenia en el llet la seua mestra. I com havia sentit dir que per a la grip anava molt bé una copeta de conyac a dins de la llet, se n'anà a un bar i al moment tornava a estar en la fonda, lliurant-li a la patrona una

botella del millor conyac. La tia Xima la prengué temerosa que no li fes alguna barbaritat si li la rebutjava i li l'entrà a l'habitació de la malalta. La pobra Isabeleta no sabia si acceptar la delicada ofrena del seu protegit deixeble. Però en aquell mateix instant guaitava per la finestra de l'hortet que mira a la mar el cap grenyut de Roc que apartant les mareselves li deia somrient:

—Destape-la sense por, senyoreta Isabel, que me l'ha regalada el Roig del bar per un viatge a Benidorm que vaig fer amb la seua barca.

I abans que ella alçara el cap del coixí desaparegué l'atrevit saltejador de tàpies, s'enfilà per una llimera i saltà de l'hort al carrer.

—Però ¿com haurà arribat ací eixe dimoni? —exclamava astorada la tia Xima—. Estic mirant que no estem segurs ningú—. I somrigué satisfeta quan la malalteta li ordenà que podia destapar la botella i posar-li'n en la llet.

Aquelles hores de la fastijosa dolència li semblaren curtes a la mestreta pensant sempre en son deixeble. Quan la visità Emília i li contà el que ocorregué en l'escola amb el grandàs alumne, Isabel somrigué comprensiva. Comprenia la influència que la seua actuació estava obrant sobre l'abans perillós perdulari. I en les estones d'insomni nocturn, quan asseguda damunt del

lilit mirava el *cabrilleig* de les aigües del mar al reflex de la lluna argentada, pensava en ell com en un heroi de llegenda oriental.

Quatre dies estigué en el lilit. I en tots ells, allà al migjorn havia passat Roc a preguntar per ella a la patrona. Al cinqué ja la pogué veure asseguda a l'ombra de la llimera de l'hortet. Estava ella ben abrigada amb son abric de tall anglés color canella. I ell passà perquè així li ho digué la tia Xima. Pocs dies després es reprenia la vida escolar i ell tornava a saber-se les lliçons i anar avançant en l'escriptura i els comptes.

Una nit, estant de tertúlia en casa de l'honorable senyor jutge de pau de la vila, home de molt esme i seny, de seixanta anys d'edat, que responia al nom de don Pedro Crespo — *Juez de Calpe y Alcalde de Zalamea*, com li deia Isabeleta— li va preguntar ella al dit senyor per Roc el Pollastre, aconsellada per la pròpia Emília allí present:

—S'empenya la gent a fer-lo pervers —digué el bon jutge—; però jo crec que el seu cor val més or que no pesa ell. Malgrat totes les coses que diuen és molt bo. No pot contenir els rampells de la seua noblesa.

I seguiren jugant a la duana sense més comentaris.

Per les vacances de Nadal totes les xiquetes li portaren a Isabel el punt¹¹, o siga l'obsequi pasqual. La majoria, pastilles de xocolate; algunes, un colomet o un conill, i el nostre Roc acudí aquell 22 de desembre amb un cofi de panses seleccionades i barrejades amb grans d'ametla torradets. Ella no sabia com agrair tals mostres de deferència en un poble tan pobre, de sols pescadors i camperols. I com que se n'aniria tan carregada cap a Alacant a passar Nadal amb sos pares, Roc s'oferí a acompanyar-la fins a l'estació del ferrocarril per a portar-li la pesada maleta. I així ho feren. I ell no la deixà fins que xiulà el tren i ella estigué amb tots els seus fardells ben col·locats en les malles del vagó. Plantat en l'andana de l'estació li estrenyé ell amb tendresa la maneta que ella li allargava des de la finestra.

—I ara fins que passen Reis, —li digué ella somrient-li contenta.

—Bon viatge, sí, senyoreta Isabel.

I el pobre xic que portava tres mesos de pau a l'influx meravellós d'aquella doneta, se'n tornà a poc a poc cap al poble que per a ell estava ja quasi buit.

Tornà ella de la capital eixerida i bledana, renovada

¹¹ Nota dels editors. En aquella època era costum, per Nadal i en Setmana Santa, que els mestres reberen un regal de productes de la terra.

i orgullosa de la seua missió educadora. Portava un llibre de Gabriela Mistral que demanava a les mestres jóvens sentiments de maternitat, ja que sense ser mares han de fer papers de tals. I quan es trobà Roc i notà en el pelet del rostre que s'anava convertint en home per moments, tingué por que es perdés el fill. I demanava a Déu que així no fos.

En poc temps el deixeble avançà prou. Ja llegia el segon llibre de Dalmau. Ja multiplicava bé. I ella comoguda donava gràcies a Déu perquè seguia veent-lo en les classes tan xic i tan estudiós com sempre. Li tenia por a... això que diuen amor. En ella no, perquè tenia el cervell que dominava el cor. Però en una naturalesa forta, indòmita, com la d'ell, una explosió passional seria terrible.

A les seques de gener, dies de calma i sol en què dona gust passar un dia complet vora la mar, les amigues del poble organitzaren una excursió en automòbil al Portet de Moraira, rodant per Benissa i Teulada. No sé què va passar que els organitzadors s'oblidaren d'Emília, la millor de les amigues d'Isabel, que després resultà que no cabia en el cotxe. La nostra amiga renuncià al viatge, malgrat la insistència de les amigues i els amics, sobretot d'un que la mirava massa i la feia objecte de distincions. I quan el cotxe partí, deixant una polseguera en

la carretera i nostres amigues amb els paquetets del quemenjar en les mans, se'ls aparegué davant Roc que les invità a portar-les amb barca al portet de Moraira. Les dues amigues es miraren estranyades sense saber què fer, però el jovenot no s'aturà un moment. Anà en un bot a sa casa mentre elles se'n baixaven cap a la platja de l'Algoleja, i a la mitja hora remava ell vigorosament mar endins, portant-les en el bot més nou que va trobar, a les dues complagudes amigues.

Aquella excursió fou inesborrable en tota la vida d'Isabeleta. Feren la volta completa a la meravella de l'Ifac, sempre a dos o tres centenars de metres de la costa. S'acostaren a la platja de la Fustera, de Benissa, tota coronada de pinars, a la cala de la Granadella, al Cap Blanc. Elles volguerem remar una estona per a descansar-lo i ell els soltà els remes a manera de joguera uns minuts; i allí fou perdre la barca el ritme d'avanç per l'aigua i els pals l'isocronisme amb què el jove els portava. Però no consentí ell, rient-se, que aquelles manetes blanques i fines com a colomets, que acariciaven en tocar, es feren cap bambolla; ni que els delicats bracets, la blancor suau i mòrbida dels quals s'endevinava nua sota la mànega de tul de les batetes, com llliris blancs voltats per paper de seda, es fatigaren mínimament. Tornà a reprendre els remes i en això parà la broma.

Desembarcaren en Moraira per a comprar-se ell un pa i seguiren després cap al Portet on s'ajuntaren amb els amics de l'excursió que es quedaren sorpresos i meravellats, i sobretot les dones que admiraren aquell tors jovenívol d'Adonis mariner que era Roc sense camisa per a no passar-la de suor. L'escena era digna dels temps gloriosos de la Grècia immortal.

Aquell dia fou el primer que el menyspreat Roc el Pollastre es va ajuntar amb la gent, que es diu ella mateixa bona societat, del seu poble. Els jóvens se'l miraven un poc per dalt del muscle. Però les seues amigues, agraïdes, s'encarregaren que el pobre xicot no estiguera sol ni arraconat un moment. Pujaren tots a la torreta del Cap, d'on guaitaren el panorama grandíols del cap de la Nau; i el dinar el feren davall dels garrofers vora els xalets morescs que allí han fet. Després traqueren del cotxe un gramòfon i es posaren a ballar. Roc era l'únic xic que no en sabia i estigué a la mira de la màquina musical. Durant el ball, aquell pretendent de la Isabeleta gosà de dir-li que feia molt mal d'acompanyar-se d'aquell perdulari de Roc, a qui tots coneixien en el poble. La jove pedagoga, ferida al fons de la seua ànima femenina es soltà d'ell, se'l deixà plantat enmig del ball i se n'anà corrents cap al pobre xicot que feia innocentment música per a divertir els que el denigraven.

—¿I això senyoreta Isabel; què passa? —preguntà ell afectuosament a sa dolça mestra.

—No res, Roquet, fill; que estic més bé amb tu que amb els altres.

I continuaren junts. I després, al retorn a Calp, algunes altres xiques volgueren canviar-li a Isabel o a Emília el seient de l'auto pel del bot, però ni una ni l'altra ho consentiren, molt ufanes i orgulloses del seu jove remador.

Després d'açò Roc faltà un mes a classe perquè isqué a pescar en una barca calpina rumb al cap de les Tres Forques. Fou un viatge de principi afortunat i vengueren el peix molt ben venut a Màlaga, Melilla i Gibraltar. D'ací li comprà unes cosetes a la seua mestreta, que portava empaquetades en un boliquet. I abans de tornar a la barca de motor que els esperava per a amollar les amares tingué la dissort d'entropessar amb una brega de gitanos en un carreret dels que afluïxen al moll. Eren tres contra u, i ell, generós, li digué a l'altre de Calp que l'acompanyava:

—Tu, Jeroni, pren açò—. I deixant-li en les seues mans l'obsequi per a Isabeleta, es llançà contra els atacadors del solitari, un dels quals tragué una faca andalusa de més d'un pam de fulla i li la clavà en el baix ventre al nostre valent joveçol. Al veure's la sang tots

els gitanos desaparegueren en un bufit, (perquè ells entre ells mai se'n fan). I el pobre Jeroni hagué de carregar-se'l al coll i dur-lo a la barca. Avisaren un metge anglés del port i els digué que la ferida era mortal, que havia interessat algunes circumvolucions del budell prim, almenys del jejú i de l'ili.

Volgueren emportar-se'l de seguida a Calp i amollaren les amarres rumb al nord, però a l'altura del cap de Gata lliurà l'ànima a Déu, fent abans son testament al patró de la barca davant tota la tripulació. Els seixanta duros de la part seua per a sa mare i el boliquet de roba per a la senyora mestra de xiquetes de Calp. I front a Cartagena hagueren de tirar-lo a l'aigua enrotllat amb una manta i amb un pes als peus.

La mare quasi com es torna boja, però a Isabeleta també li va faltar el món davall sos peus. En el paquetet hi havia una peça de roba de vellut blau marí, una peça de crespó blau, una caixa de mitges de seda i un flascó de colònia anglesa de bona marca.

I quan vingué el dia de Tots Sants d'aquell any i tots els del poble portaven corones i garlandes de flors cap a l'humil cementeri de la vila, dues dones, una jove i l'altra d'edat, vestides de blau i de negre respectivament, amb els caps coberts amb vels de dol, caminaven cap al penyal d'Ifac carregades amb dues corones de flors naturals al

muscle. Començaren la pujada silencioses. Descansaren en la casa del guarda, on el jove els donà la claueta, i continuaren el camí cap al túnel, la porta del qual, de planxa de ferro, obrí la jove. Es deixà allí el cadenat altra vegada passat, travessaren ambdues els vint metres de foscor subterrània i isqueren a l'altra part del penyal, davant la immensitat blava i eterna del Mare Nostrum.

Amb les corones de flors al muscle, l'una i l'altra seguiren el camí entre pins, fins a la replaceta de l'extrem oriental. Descansaren dins de la caseta a l'esguard del vent fresc d'aquella trista vesprada de novembre i poc després resaren una estona per sa ànima i la mare primer i la mestra després llançaren en silenci, que és el més eloqüent dels discursos, les dues corones de flors, que després de retentir per la penyascosa paret des d'aquella altura d'espant, foren acollides per les blavoses ones brodades d'escuma com huit mesos abans havien acollit el cos verge i perfecte del jove mariner calpí.

—Fill meu —digué per fi la mare mirant al cel—. Les flors van baix on està el teu cos. Però tu estàs dalt, allà amunt, d'on ens estàs mirant. ¡Que soleta m'has deixat, fill meu!...

—¡Això no! —pogué dir commoguda Isabeleta—. ¡Mentre jo estiga a Calp, vosté té una filla!...

Aquest llibre s'acabà
d'imprimir als tallers de
Gràfiques Alcoi el 2 d'abril
de 2008, en què se celebra el Dia
Internacional del Llibre Infantil i
Juvenil en memòria de l'escriptor
Hans Christian Andersen, i any en què
es compleix el centenari del naixement de
l'autor d'aquestes *Narracions alcoianes*.

Les narracions del present llibre beuen, en la major part, de les contalles dels avantpassats de Jordi Valor i Serra o d'altres històries que ell va conèixer. Aparegut aquest llibre originàriament en 1950, Jordi Valor defenia el perquè d'escriure en valencià: "Quant a la llengua, sempre vaig pensar que quan més entranyablement alcoià fos en les meues produccions literàries, tant més universal seré, posat que l'amor a la terra nadiua és un valor humà i universal, i l'honorable cos de traductors les té sempre a la seua disposició. Altrament, a qui més poden interessar és als meus paisans".

**DIA DEL
LLIBRE
2008**

Patrocina

